

Natuur.ruimte

Watervogeltellingen

Winterbeheer

Klimaatactiedag
5 december

S.O.S. bijen...

4.400 gezinnen...

...zijn op dit moment lid van Natuurpunt Antwerpen Noord. Dat is een duidelijk en hoopvol signaal dat we best kunnen smaken. Immers, als het economisch niet goed gaat en er bespaard moet worden, komen natuur en milieu extra onder druk te staan.

In een periode waarin de zorgen voor een volwaardig inkomen, een duurzame en kwaliteitsvolle job of een zorgeloze oude dag meer en meer de bovenhand halen, is 'biodiversiteit' niet de enige standaard om beslissingen te nemen. Vanuit Natuurpunt Antwerpen Noord willen we hierover duidelijk zijn: meer dan ooit moeten we oog hebben voor 'multifunctionele natuur'.

Natuurlijk is het behoud van soorten, van habitats en van ecologische processen een essentieel gegeven. Maar daarnaast moet de natuur andere functies kunnen invullen: sociaal, recreatief, zelfs economisch. Voorwaarde is wel dat natuur meer plaats en ruimte krijgt – ook al is dat soms maar tijdelijk – in het industrieel, stedelijk en agrarisch landschap en dat een blauw en groen ecologisch netwerk als onderbouw wordt opgezet.

Wanneer ik het voorbije jaar van Natuurpunt Antwerpen Noord even overloop, ben ik ervan overtuigd dat we op het goede spoor zitten. Kwetsbare natuur herstellen, soorten beschermen, zachte recreatie aanmoedigen, samenwerken met nieuwe doelgroepen en actoren, ... We mogen stellen dat 2009 weerom een geslaagd jaar was voor onze vereniging.

Ben ik afgedwaald van onze 4.400 gezinnen? Neen, de toekomst van Natuurpunt Antwerpen Noord en de waarden waarvoor we staan, kunnen we maar verzekeren indien we verder doorgroeien als ledenvereniging. Natuurpunt Antwerpen Noord heeft de ambitie om door te groeien naar 5.000 leden om zo een krachtig signaal te geven voor meer en betere natuur in Vlaanderen.

Dat kan enkel met jouw steun. Meteen ook een warme oproep om je ledenbijdrage voor 2010 niet te vergeten en samen met ons te werken aan een groter draagvlak voor natuur en landschap in de Noord-Antwerpse regio.

Natuur en landschap geven kleur aan onze leefomgeving. Daar maken we in 2010 graag een punt van. Namens alle medewerkers van Natuurpunt Antwerpen Noord wens ik je alvast een voorspoedig 2010 toe.

Stefan Versweyveld
voorzitter

In dit nummer

Edito	2
Natuur.winkel	3
Natuurstudie: Watervogel- tellingen	4
Natuurgebied: Fort van Schoten ...	6
Natuur.actief: Winterwerk in onze natuurgebieden	8
Natuur.beleid: Klimaatactiedag ...	10
Natuur.prikbord	12
Natuur.beweging: Algemene ledenbijeenkomst	14
Natuur.beweging: Opening Muisbroekbos	15
Snor: Bunzing	16
Natuur.beweging: S.O.S. bijen	18
Vergeet niet te genieten	20
Reclame	25
Brandpunt: Kerkuilen	26
Natuur.agenda	28
Reclame	29
Colofon	30
Reclame	31
Glühweinwandeling	32

Kom jij meehelpen om deze mooie knotwilgen een onderhoudsbeurt te geven?
Foto: Frank Goossens.

Het jaareinde is in zicht... daar horen feestdagen en geschenken bij

Tekst: Hubert Michiels

De **Natuur.kalender 2010** toont ons elke maand een knappe natuurfoto met een leuk 'litenatuurtje' van Geert De Kockere. Een voorsmaakje uit de maand juli bij de koninginpage:

*'als de vlinder
voor het eerst
de vleugels uitslaat
is zijn poppentijd
voorgoed voorbij'*

Bovendien kan je elke maand een natuurfilmpje over hetzelfde thema bekijken op www.natuurpunt.be/natuurfilmpje. Enkele beelden uit dit filmpje zie je telkens onderaan de maandelijkse foto. Daaronder is er uiteraard voor elke dag nog ruimte voor notities. De opbrengst gaat naar het

De Natuur.kalender 2010 en enkele kinderboeken die we hier in de kijker zetten, zijn alvast leuke geschenktips. Op de website van Natuurpunt (www.natuurpunt.be) vind je nog meer interessante boeken. Je kan ze eenvoudig bestellen. Ook voor onze gevleugelde wintergasten hebben we in voorraad.

project Stappersven-Kalmthoutse Heide. Prijs € 7,50.

Ga voor groen gaat voor het 'grote' werk: de problemen met het milieu en de aarde. Vele milieuproblemen – van de opwarming van de aarde tot watervervuiling – zijn veroorzaakt door mensen. Zonder milieuvriendelijke keuzes maken we onze planeet onleefbaar. Dus proberen we te begrijpen wat er precies aan de hand is en vervolgens zien we wat we zelf kunnen doen. Met veel praktische tips en spannende experimenten. Zeer geschikt voor tieners. Ledenprijs € 16,20.

Op ontdekking in de natuur is een leerrijk doeboek boordevol weetjes, leuke spelletjes en knutselideeën. Hoe komt de tjiptjaf aan zijn naam? Waarom huilen zeehonden? De antwoorden op deze en meer vragen vind je in dit leuke natuurboek. Je ontdekt wat er in het bos te beleven is, wat je aan zee allemaal kan zien en wat er in het park leeft. Het boek kan ook beginnende lezers aanspreken. Het boek is gedrukt in een leuk lettertype op matglanzend, stevig papier en rijkelijk voorzien van mooie tekeningen in zachte kleuren. Ledenprijs € 11,70.

Natuurwetenschap voor kinderen is bestemd voor jonge

wetenschappers in spe. Dit boek neemt hen op een leuke manier mee in de fascinerende wereld van de wetenschap. Het boek geeft op een heldere manier inzicht in vele bijzonderheden van het planten- en dierenleven en van ons eigen lichaam. We komen nuttige dingen te weten over ecologie en geologie van de aarde. Een aanrader voor onze kleine wijsneuzen. Harde koft en een overvloed aan leuke verhelderende tekeningen. Ledenprijs € 18,90.

Natuur.winkel

Steenstraat 25, 2180 Ekeren,
tel. 03-541.58.25, e-mail:
antwerpennoord@natuurpunt.be.
Van maandag tot en met vrijdag
open van 10 tot 17 u.

Watervogels tellen voor een betere kennis en bescherming

Tekst: Ludo Benoy & Bram Vogels

Sinds 1973 worden in Vlaanderen systematisch alle watervogels geteld op vooropgestelde data. Dit in het kader van een Europees monitoringsproject, ingericht door Wetlands International. Ook in andere West-Europese landen gebeurt een dergelijke telling.

Alle duikers, futen, aalscholvers, reigers, ooievaars, eenden, ganzen, zwanen, steltlopers, rallen, meerkoeten en waterhoenen, meeuwen en sterns worden geïnventariseerd.

Krakeend. Foto: Bram Vogels.

Het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) coördineert deze tellingen in Vlaanderen. Ook in de Antwerpse regio vinden ze sindsdien plaats. Hier gaan tijdens zes mid-maandelijke simultaantellingen zo'n 60 enthousiaste tellers op pad. Ze tellen er niet minder dan 135 deelgebieden tussen oktober en maart. Het welslagen van dit monitoringsproject is enkel te

danken aan de inzet van al deze vrijwilligers.

De resultaten van deze monitoring hebben voornamelijk tot doel om een actueel inzicht te krijgen in de populatiegroottes van watervogelsoorten. Bovendien tonen ze het belang aan van 'wetlands' als trek- en overwinteringsgebied.

Enthousiasme troef

Ook in het werkingsgebied van Natuurpunt Antwerpen Noord wordt enthousiast geteld. Dankzij die onmisbare inzet is het mogelijk om er alle waterrijke gebieden te tellen. Niet alleen de Europees belangrijke 'wetlands' worden geteld maar ook havendokken, kanaaldokken, kanalen, vennen, zandwinningputten, opgespoten gebieden, parken, enz.

Door deze tellingen beschikken we inmiddels over een lange gegevensset die een volledig en accuraat beeld geeft over de verspreiding en de aantallen van watervogels in onze regio. Dankzij deze resultaten genieten inmiddels een aantal van de getelde gebieden niet alleen regionale maar ook internationale bescherming.

Conventie van Ramsar

Om de relatie tussen soorten en het oordeelkundig gebruik van waterrijke gebieden beter te kunnen kaderen en ze de nodige beschermingsstatus te kunnen

Slobeend. Foto: Walter Van Ginhoven, FFFS.

Meerkoet. Foto: Bram Vogels.

verlenen, werd in 1971 de 'Convention on Wetlands of International Importance Especially as Waterfowl Habitat' afgesloten, de zogenaamde Ramsar-conventie (meer info: www.ramsar.org). Deze conventie specificeert twee belangrijke criteria voor watervogels: een gebied wordt als internationaal belangrijk watervogelgebied aanzien indien het regelmatig meer dan 20.000 watervogels herbergt of indien meer dan 1% van een watervogelpopulatie binnen een gebied aanwezig is, de zogenaamde 1%-norm.

1%-norm in onze regio

In onze regio zijn er twee eendensoorten die deze 1%-norm regelmatig overschrijden, de kraakeend en de slobbeend. Dankzij hun hoge aantallen wordt het belang van enkele gebieden in ons werkingsgebied internationaal op de kaart gezet. Het is alleszins fascinerend om binnen één gebied een of meerdere procenten van een volledige Noordwest-Europese vogelpopulatie te kunnen herbergen. Enkele voorbeelden: eind oktober 2009 pleisterde er op de plas van De Kuifeend meer dan 2,5% van

de populatie van de kraakeend alsook bijna 1% van de populatie van de slobbeend! Ook op het Groot Buitenschoor werd in het verleden tot 4% van de Noordwest-Europese slobbeendenpopulatie geteld.

Maar de resultaten van de watervogeltellingen leiden ook tot de regionale bescherming van gebieden. Watervogels zoals de kuifeend, de tafeleend of de meerkoet waarvan we de 1%-norm in Vlaanderen zelden of nooit halen, kunnen toch van regionaal belang zijn. Een voorbeeld. De 1%-norm van kuifeenden in Noordwest-Europa bedraagt 5.000 exemplaren. In het verleden werden er op De Kuifeend al tot 3.500 kuifeenden geteld. Te weinig voor een Ramsarnominatie maar belangrijk genoeg op het Vlaamse niveau!

Gebieden

De grote aantallen watervogels in onze regio liggen niet uniform verspreid over het volledige werkingsgebied maar over enkele belangrijke doortrek- en overwinteringsgebieden. Een aantal van onze natuurgebieden spelen hierbij een belangrijke rol meer bepaald De Kuifeend en de Grote Kreek, het Galgeschoor en het Groot Buitenschoor. Daarnaast worden zeer hoge aantallen geteld op de plas van de Hooge Maey, de Verlegde Schijns, de Ekerse Putten of de Schelde. Na de volledige inrichting van het Opstalvallei-gebied verwachten we dat ook daar zeer belangrijke concentraties watervogels aanwezig zullen zijn.

De verspreiding van watervogels binnen Antwerpen Noord is dan ook een gezonde mix tussen een aantal belangrijke natuurgebieden en andere grote wateroppervlakken waar

voldoende rust- en voedselgelegenheid aanwezig is.

Tellers

Het spreekt voor zich dat een dergelijk langlopend project de inzet vraagt van een groot aantal vrijwilligers. Vele ogen maken immers licht werk!

Daarom zijn we steeds op zoek naar mensen die een (vacant) gebied voor hun rekening willen nemen of (tel)ervaring willen opdoen.

Eventuele geïnteresseerden kunnen contact opnemen met Ludo Benoy, regiocoördinator van deze watervogeltellingen (ludo.benoy@skynet.be). Je kan van hem alle informatie krijgen over de techniek, de te tellen soorten, de telgebieden, ...

Als wederdienst ontvangt iedere teller jaarlijks naast een mooi gedrukt rapport van het INBO ook een nieuwsbrief over watervogels.

Warm ingeduffeld achter de telescoop zie je Bram vogels tellen. Foto: Kathleen Quick.

Vleermuizen houden van het Fort van Schoten

Tekst: Stefan Versweyveld & Dirk Swaenen

Foto's: Dirk Swaenen

In 2004 werd het Fort van Schoten vleermuisvriendelijk ingericht door

Natuurpunt Antwerpen Noord, na een intensief overlegproces met Defensie (eigenaar van het fort) en Onroerend Erfgoed (aangezien het fort beschermd is als monument). Nu, vijf jaar later, mogen we trots zijn op de resultaten: het aantal overwinterende vleermuizen is met 50% gestegen! Een prachtig resultaat van een succesvolle samenwerking tussen Natuurpunt, Defensie en de Vlaamse overheid.

Het Fort van Schoten bestaat uit gemetselde muren, zoals de forten uit de binnenste fortengordel, maar heeft wel betonnen gewelven.

Een korte kennismaking

Het Fort van Schoten maakt deel uit van de 'buitenste' fortengordel rond Antwerpen en is in vele opzichten een uniek fort. Zo werden de muren in baksteen opgetrokken (zoals bij de oudere 'Brialmontforten' in de binnenste fortengordel), maar zijn de gewelven in beton uitgevoerd, net zoals de andere forten uit de buitenste gordel, om de inslagen van nieuwere granaattypen te weerstaan.

Franjestaart.

De bewapening was in vele opzichten speciaal: de twee geschutskoepels met 21 cm-Houwitzerkanonnen en de gebruikte modellen van de 5,7 cm-kanonnen vinden we enkel in het Fort van Schoten terug. Niet verwonderlijk dat het fort in 1998 als monument door de Vlaamse overheid werd beschermd.

Met respect voor erfgoed

In de winter van 2000 verkreeg Natuurpunt voor het eerst toelating van de militaire overheid om de overwinterende vleermuizen in het Fort van Schoten te tellen. Het fort was en is nog steeds in militair gebruik. Het belang van het fort voor vleermuizen kwam al snel tot uiting. Zo'n 200 vleermuizen werden aangetroffen in de gangen en lokalen van het gebouw, waaronder de Europees bedreigde en beschermde ingekorven vleermuis.

Na die eerste telling was het duidelijk: het Fort van Schoten kon uitgroeien tot één van de beste winterverblijven voor

vleermuizen in Vlaanderen. Daarom trokken we onze stoute schoenen aan en gingen aankloppen bij Defensie, de eigenaar van het fort.

Dankzij de enthousiaste steun van de commandant van het Fort van Schoten verkregen we vrij snel de toelating van Defensie om een reeks vleermuisvriendelijke maatregelen uit te voeren in de niet-gebruikte delen van het fort. Uiteraard op voorwaarde dat de waarde van het fort als monument niet zou aangetast worden.

Vervolgens gingen we met onze plannen naar de Cel Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid. Na een constructief overleg ter plaatse, konden ook zij zich vinden in het voorstel van Natuurpunt.

Finaal moesten we op zoek gaan naar financiële middelen om de vleermuisvriendelijke maatregelen uit te voeren. Die vonden we bij de Afdeling Milieutechnische Natuurbouw van de Vlaamse overheid.

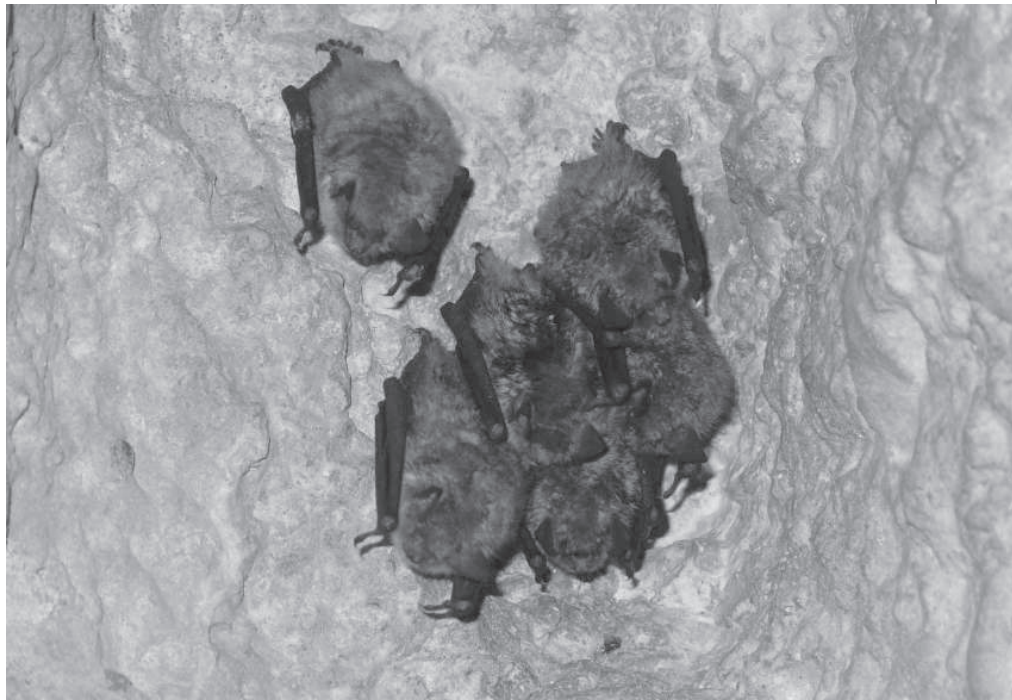
Microklimaat

In de zomer van 2004 was het zover en konden we starten met de vleermuisvriendelijke inrichting van het Fort van Schoten. Enkele schietgaten werden dichtgemaakt met opeengestapelde bakstenen, ramen werden afgesloten met houten panelen, in de toegangen werden opnieuw deuren met invliegopeningen voor vleermuizen geplaatst, uitgebroken muren en watergangen in ere hersteld, ...

Zo werd in deze delen van het fort een aangenaam microklimaat gecreëerd voor vleermuizen: een stabiele temperatuur tussen 2 °C en 9 °C, geen tocht, een hoge luchtvochtigheid en geen verstoring uiteraard.

Schitterende resultaten

Vijf jaar later, anno 2009, mogen we stellen dat de resultaten meer dan prachtig zijn. Afgelopen winter werd een nieuw record van meer dan 300 overwinterende vleermuizen vastgesteld, een

Ingekorven vleermuizen.

stijging met 50% ten opzichte van de beginsituatie!

De stijging van het aantal overwinterende ingekorven vleermuizen is zonder meer spectaculair: van vier exemplaren in 2000 naar 22 in 2009. De ingekorven vleermuis is immers

in gans Europa bedreigd en wordt daarom beschermd via de Europese Habitatrichtlijn. Het Fort van Schoten maakt dan ook deel uit van het Natura 2000-netwerk van Europees beschermde gebieden.

Maar ook andere vleermuisensoorten reageerden zeer positief op onze inrichtingswerken. De franjestaart, eveneens een zeldzame soort, steeg van 39 overwinterende exemplaren in 2000 naar 107 exemplaren in 2009! De verwachtingen voor de komende jaren zijn bijgevolg hoog gespannen...

Veel openingen in het fort werden terug dichtgemetseld om een beter microklimaat te verkrijgen.

Samenwerking loont

De knappe resultaten in het Fort van Schoten waren enkel mogelijk dankzij de goede samenwerking tussen Natuurpunt, Defensie en de Vlaamse overheid. Met dit project bewijzen we dat militair gebruik, ontwikkeling van natuurwaarden en behoud van erfgoed perfect verenigbaar zijn. Samenwerken loont!

Winterwerk in onze natuurgebieden

Tekst: Kathleen Quick & Bram Vogels

De winter staat voor de deur.

Tijd om je lekker knus en warm in de zetel te nestelen met een goed boek en warme thee? Bijlange niet! Tijd om je lekker warm aan te kleden en je naar één van onze vele natuurgebieden te begeven. Er is werk aan de winkel.

Deze wilg werd net geknot. De takken liggen klaar om nieuwe wilgen te planten. Foto: Guy Leys.

Veeleisende beestjes?

Elk seizoen heeft zijn specifieke beheerwerken, zo ook de winter. Jaarlijks terugkerende werken zijn bijvoorbeeld het knotten van wilgen en het verwijderen van houtopslag in moerassen. Voor

enkele andere zaken moeten we wachten tot het een paar dagen echt goed vriest. Het is enkel dan dat er in onze moerassen riet kan worden gemaaid en afgevoerd. Omdat dit nog maar zeer zelden voorkomt, is het dan echt alle

hens aan dek. De reden voor dit alles? Ervoor zorgen dat onze broedvogels behouden blijven, onze moerassen open blijven en kleine landschapselementen blijven bestaan.

Wilg eens een knot?

Vroeger stond Vlaanderen vol met knotbomen. Dit waren bomen waarvan de kruin verwijderd werd, zodat deze de volgende jaren langzaam aangroeide. Afhankelijk van het soort boom verschilde het gebruik van de nieuwe scheuten, gaande van paardenvoer, bezemstelen en klompen tot vlechtwerk voor manden. Omdat dit gebruik verdwijnt in Vlaanderen, verdwijnen ook de knotbomen. Om dat te voorkomen, worden op verschillende plaatsen knotwilgen geknot door vrijwilligers van Natuurpunt. Indien het knotten van deze bomen wordt gestopt, worden de nieuwe scheuten veel te zwaar en zullen deze ervoor zorgen dat de stam openscheurt, waardoor de boom afsterft. Het is dus van levensbelang voor deze mooie kleine landschaps-

Even uitrusten van al dat harde werk. Foto: Koen Vanaghtmael.

elementen dat we dit intensieve beheer voortzetten. Maar een knotwilg heeft, naast een grote landschapswaarde, ook een aanzienlijke natuurwaarde door de aanwezigheid van vele mossoorten, zwammen en holten die gebruikt worden door o.a. de steenuil en knaagdieren.

Maaibeheer

Vele natuurgebieden hebben rietkragen. Het is belangrijk dat delen hiervan af en toe gemaaid worden om verlanding te voorkomen, een afwisseling in rietstadia te verkrijgen, massale boomopslag tegen te gaan en strooiselophoping te vermijden. Hierbij kan een onderscheid gemaakt worden tussen land- en waterriet. Het maaien van het landriet, dat op drogere standplaatsen staat, vormt meestal weinig problemen. Waterriet is een ander paar mouwen omdat dit in het water staat en we er dus moeilijker bij kunnen. Daarom beginnen de vingers van vele vrijwilligers al te jeuken wanneer een lange vorstperiode wordt

voorspeld. Er moet een dik pak ijs liggen alvorens het ijs de vrijwilligers en machines kan dragen om ook dit riet te maaien. De vorige winter hadden we sinds lang nog eens de gelegenheid en we zijn er dan ook volop ingevlogen. Nu maar hopen dat deze winter hetzelfde brengt.

Houtopslag verwijderen

Voor elk natuurgebied moet een beheerplan opgesteld worden. Daarin kiezen we meestal voor het behoud van onze rietmoerassen naast het behoud van beboste delen. Om te voorkomen dat onze rietmoerassen veranderen in wilgenbossen, moeten we om de paar jaar de wilgenopslag verwijderen. In natuurlijke systemen gebeurt dit automatisch door de rivierdynamiek, maar dat is al decennia niet meer mogelijk in het verstedelijkte Vlaanderen. Er zit dus niets anders op dan met zaag, bijl en een grote groep vrijwilligers regelmatig bepaalde delen van het rietmoeras van boomopslag te ontdoen. Voor vele mensen de uitgelezen

Riet maaien kan alleen als het lang en hard vriest zodat de machines op het ijs kunnen. Foto: Guy Leys.

gelegenheid om eens met volle overgave door de modder te ploeteren, een weg door de dichte rietkragen te zoeken en ongekende krachten boven te halen om de boomopslag uit de rietkragen te slepen.

Veel helpende handen gevraagd!

Door het vele winterwerk hebben we natuurlijk veel helpende handen nodig. Heb je zin om eens mee te helpen, kom dan gerust naar één van de werkdagen. Er is werk voor iedereen, van klein tot groot en van sterk tot iets minder sterk. De lekkere warme soep 's middags smaakt ook gegarandeerd beter als je geniet van het werk dat al verzet is. Alle werkdagen starten om **9.30 u** en duren **tot 16.30 u**, tenzij anders vermeld. Aanmelden hoeft niet, maar meer info kan je krijgen op het Natuur.huis, tel. 03-541.58.25

of per mail via **antwerpennoord@natuurpunt.be**.

Je bent welkom in de volgende natuurgebieden: **De Kuifeend**, **De Kooldries**, het **Ekers Moeras**, **'t Asbroek**, de **Bospolder** en **Het Rood**. In de Ekerse **Puihoek** worden dan weer wilgen geknot. Alle detailinformatie over aanvangsuur en afspraakplaats vind je terug in de rubriek 'Vergeet niet te genieten' op pagina's 20, 23, 24 en 25 van dit nummer van Natuur.ruimte.

's Middags zorgen we voor verse warme soep om terug op krachten te komen.

Foto: Guy Leys.

Klimaatactiedag op 5 december de uitdaging

Tekst: Johan Vandewalle & Steven Vanholme

Foto's: Iris Lauwaert. Grafiek: IPCC

Het jongste rapport van het IPCC,

het intergouvernementeel panel van

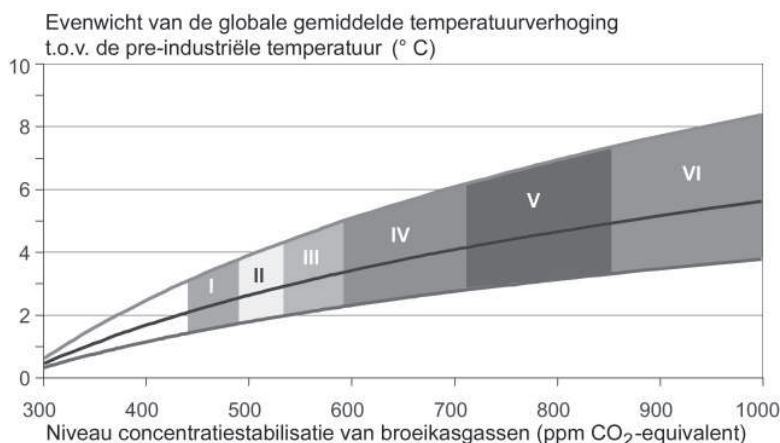
klimaatwetenschappers, bevat niet alleen zeer interessante, maar ook zeer verontrustende gegevens. Eén van de meest frappante grafieken is de grafiek die weergeeft hoe stijgende CO₂-concentraties tot stijgende temperaturen leiden.

Als die curves kloppen – en wie zijn wij om aan de kennis van duizenden klimaatwetenschappers te twijfelen – dan moeten we de CO₂-concentraties dringend stabiliseren. Er is overeenstemming dat de wereld in zeer grote problemen komt als de gemiddelde temperatuur met meer dan 2 graden stijgt. Niet alleen zullen dan miljarden mensen met watertekort geconfronteerd worden, bovendien bestaat er een risico dat de klimaatverandering dan op hol slaat door vrijgave van koolstof uit bossen, het arctisch gebied en vanuit de oceanen. Vandaag al zitten we met 390 'parts per million' (ppm) op een niveau waardoor de veelbesproken

2-graden grens mogelijk overschreden wordt.

Om de concentraties te beperken tot 450 tot 490 ppm – een niveau dat eigenlijk al te hoog ligt voor onze 2-graden doelstelling – moet de totale uitstoot haar top bereikt hebben in 2015 en moet die nadien drastisch verminderen. Natuurlijk betekent dit niet dat we hier in het noorden nog rustig mogen blijven uitstoten tot 2015. Want we weten allemaal dat de uitstoot in de opkomende industrieën nog tien à twintig jaar zal blijven stijgen. Het gaat ook over vijf miljard mensen... Dat betekent dat de industrie-landen hun uitstoot drastisch moeten inperken. Met 30 tot 40% tegen 2020, en met 80 tot 90% tegen 2050. Als we dat verstandig aanpakken, zal dat niet ten koste gaan van sociale rechtvaardigheid op globaal of lokaal niveau.

Dat zeggen niet alleen de milieubeweging en een steeds groeiend deel van het middenveld. Ook Barroso (voorzitter van de Europese Commissie) deelt deze mening. Eind oktober ijverden ook gewone burgers tijdens een

Jong en oud lieten vorig jaar op de Klimaatactiedag weten dat er nu moet gehandeld worden.

publieksforum in het Vlaams parlement voor deze zaak.

Grote uitdaging

Dat is natuurlijk een ambitieus doel, de lat ligt hoog, en alles en iedereen zal inspanningen moeten leveren om het doel te halen. Toch is het zeker niet onmogelijk. Vooral omdat steeds meer mensen, organisaties en bedrijven zich van die uitdagingen bewust zijn en bereid zijn om aan de slag te gaan. Huizen worden geïsoleerd, de productie van groene stroom zit in de lift, fietsen wordt hip.

Maar veel goede wil en persoonlijke inspanningen zullen

niet volstaan. Wat we langs de ene kant besparen, komt er langs de andere kant even snel bij via extra consumptie of een vliegreis. Hetzelfde geldt trouwens voor het autoverkeer. Voor elk fietspad dat er bijkomt, komt er minstens ook een autoweg bij...

Ook in de Antwerpse regio

Ook in de Antwerpse regio zijn de uitdagingen groot. Alternatieve energieproductie via windturbines en fotovoltatische zonnepanelen komt maar langzaam van de grond. Hoewel de petrochemische industrie in de haven reeds veel minder CO₂ uitstoot dan pakweg tien jaar geleden, kan ook in deze sector nog veel bespaard worden. Eind augustus werd door E.ON (één van de grootste elektriciteitsproducenten in Europa) een aanvraag voor een stedenbouwkundige vergunning ingediend voor een poedergestookte steenkoolcentrale in het havengebied. Deze centrale zou een veelvoud van de huidige CO₂-uitstoot in heel het havengebied produceren. Wij hebben uiteraard een bezwaarschrift ingediend. Zowel het havenbestuur als het stadsbestuur hebben ons gevolgd en negatief advies gegeven. Wij verwachten dan ook dat het Vlaams gewest de vergunning niet zal verlenen.

Initiatieven van de stad voor autoloze zondagen zijn misschien belangrijk als sensibilisering maar lossen de uitstoot van auto's niet fundamenteel op. Daarvoor moet het STOP-principe (bij herinrichting van wegen voorrang geven aan stappers, trappers, openbaar vervoer en pas in laatste instantie aan privaat vervoer) niet alleen met woorden maar ook met daden uitgevoerd worden. Na de volksraadpleging over de Oosterweelverbinding is ook

duidelijk geworden dat de Antwerpse bevolking wel kiest voor een oplossing van de files op de ring, maar zonder de leefbaarheid van de stad in gevaar te brengen.

Klimaatactiedag

Daarom willen we ook onze politici aanporren tot ambitieuze maatregelen. Het is belangrijk dat er snel internationale afspraken komen en dat er concrete reductiepercentages afgesproken worden. Zodat zowel wij als de investeerders ons kunnen voorbereiden op de toekomst.

Net nu, van 7 tot en met 18 december 2009, zitten de wereldleiders in Kopenhagen bij elkaar om daarover te onderhandelen. Het Kyotoprotocol, dat de basis is van het huidige klimaatbeleid, loopt af

in 2012. Er moet dus dringend werk gemaakt worden van afspraken voor de jaren en decennia erna.

In de voorbije jaren waren dergelijke bijeenkomsten telkens een aanleiding voor actie. En dat is dit jaar niet anders: 5 december is uitgeroepen tot Vlaamse klimaatactiedag. Er is onder andere een manifestatie in de Europese wijk van Brussel. Natuurlijk zal Natuurpunt erbij zijn.

Jij komt toch ook?

Al Gore wond er in zijn klimaatfilm geen doekjes om. Politici vinden alleen belangrijk wat hun kiezers belangrijk vinden. Zolang kiezers niet laten merken dat ze bezorgd zijn over de klimaatverandering, zullen politici niet geneigd zijn om echte maatregelen te nemen.

5 december is een goed moment om te laten zien dat zeer veel mensen bezorgd zijn over de snelheid waarmee de klimaatverandering op ons afkomt. En om te laten zien dat wij geloven dat het anders kan. Om van die dag een succes te maken, is het belangrijk dat ook jij van je laat horen. Want hoe meer aanwezigen, hoe harder wij in de komende jaren aan de klimaatkar kunnen trekken. Op Vlaams, federaal, Europees en internationaal niveau.

Spreek af met vrienden en kom naar Brussel. De vertrekplaats ligt bij het station Brussel-Luxemburg, in de Europese wijk van Brussel. Maar je kan ook wandelen vanaf het station van Brussel-Centraal (mooie wandeling door het park, langs het koninklijk paleis en dan via de Luxemburgstraat recht naar het Europees Parlement).

We spreken af om 12.50 u in de centrale hal van het station Antwerpen-Centraal. De trein vertrekt om 13.03 u. Wie van elders komt, wordt om 14 u in Brussel verwacht. We zorgen ervoor dat de Natuurpunt-delegatie duidelijk herkenbaar is. Meer info vind je op de website van Natuurpunt: **www.natuurpunt.be/klimaat** of **www.natuurpunt.be/klimaatactiedag**.

Koereiger.

Foto: Walter Van Ginhoven, FFFS.

Met dank aan Decathlon!

Zoals je eerder in Natuur.ruimte kon lezen, is Decathlon Antwerpen sinds 2007 peter van de Bospolder. De buitensportzaak heeft zich geëngageerd om minder milieubelastende

Afgedwaalde slangenarend pleisterde in het Groot Schietveld

Tijdens de voorbije zomer cirkelde een slangenarend boven het Groot Schietveld in Brasschaat. Deze roofvogel voedt zich voor meer dan 90% met slangen. Normaal is de slangenarend alleen in Zuid-Europa te zien, maar de laatste jaren dwalen er steeds meer af uit Spanje en het zuiden van Frankrijk. Na een maand bij ons te hebben rondgezworven, zette de slangenarend opnieuw koers naar het zuiden. Allicht tot opluchting van de adders in het Groot Schietveld...

Foto: Kathleen Quick.

Koereiger duikt op in de Grote Kreek

De natuurgebieden van Natuurpunt in onze regio hebben een grote aantrekkingskracht voor allerlei soorten reigers. Nu en dan verschijnt er nog een nieuwe soort. Dat was ook het geval op 5 oktober toen een koereiger werd aangetroffen nabij de Grote Kreek, druk foeragerend tussen het aanwezige vee. De koereiger is een echte wereldveroveraar die zich,

vanuit zijn oorspronkelijke broedgebieden in Afrika, gedurende de voorbije 60 jaren verspreid heeft over het Amerikaanse continent, Azië en Australië. Ook in Europa gaat vanuit het Iberisch schiereiland de veroveringstocht verder. Inmiddels bereikte de koereiger ook de Lage Landen. Het is niet uitgesloten dat deze soort hier in de nabije toekomst zal broeden.

verpakkingen te gebruiken. 1/6 van de omzet op herbruikbare tassen wordt geschonken aan Natuurpunt Antwerpen Noord voor het beheer van de Bospolder. Op 2 oktober werd opnieuw een bedrag van € 3.210 gestort. In totaal ontvingen we reeds € 10.868. Dat bedrag besteden we

aan beheermateriaal, herstellingen van de kijkhutten, aanmaak van folders en een nog betere openstelling van het natuurgebied.

Indaver zet peterschap Schans van Smoutakker verder

De voorbije drie jaar heeft Indaver het peterschap van de Schans van Smoutakker op zich genomen. Dankzij dit peterschap kon er materiaal aangekocht worden, werd een nieuw infobord geplaatst en is er een kleurenfolder van de schans in de maak. Ook het herstellen van de bunkerdeuren werd mogelijk dankzij een financiële tussenkomst van Indaver. Onlangs zaten we met Indaver rond de tafel in verband met het verderzetten van dit peterschap.

Het bedrijf zal ook in de jaren 2009, 2010 en 2011 het peterschap op zich nemen! Het ziet er dus goed uit voor de Schans van Smoutakker, bedankt Indaver!

Halloweenwandeling overrompelend succes

Op 31 oktober ll. sloegen vrijwilligers van Natuurpunt in Kapellen en Stabroek de handen in elkaar. Uitgedost als heksen, spoken, trollen, witte wieven en meer van dat fraais verzamelden ze aan het Ravenhof te Stabroek voor een heuse Halloweenwandeling. Een 200-tal mensen had hetzelfde idee en kwam (al dan niet verkleed) ook afgezaakt.

Het werd een avond vol griezelverhalen en spookachtige geluiden in een donker bos. Na de wandeling konden de aanwezigen van de schrik bekomen met een hartverwarmend jeneverke (of fruitsap). Met niets dan positieve commentaren kon iedereen tevreden op deze superactiviteit terugblikken. Zeker voor herhaling vatbaar!

Blijde geboorten in onze natuurgebieden

Wie geregeld in de Bospolder gaat wandelen, heeft het mogelijk al gemerkt. Onze kudde Galloways is uitgebreid met twee kalfjes. De jonge dieren, een grijs en een zwart, blijven dicht bij hun moeders, maar durven al eens buiten de grenzen van het natuurgebied op verkenning te gaan. Tot de moeders hen terugroepen uiteraard... Hiermee telt de kudde Galloways in de Bospolder nu achttien dieren. Net voor het ter perse gaan, bleek dat er ook een kalf geboren is in de Oude Landen.

Kleine zwanen gearriveerd

Elke winter zakken verschillende soorten watervogels af naar onze contreien om in een iets milder klimaat de winter door te brengen. De voorbije weken zijn opnieuw de kleine zwanen gearriveerd. Oppervlakkig gezien lijken ze wat op een knobbelzwaan maar ze zijn

Foto: Marijke Kloeck

kleiner, hebben een rechte nek, geen knobbel en geel in plaats van oranje op hun snavel. Echt lang pleisteren de dieren meestal niet op dezelfde locatie in onze regio; het komt er dus op aan om vooral zeer aandachtig te zijn wanneer je buiten bent. Er werden al overvliegende of kort pleisterende dieren gemeld op de Hooge Maey (20), De Kuifeend (17 en 49), Zandvliet (4) en de Brechtse Heide (5). Voor echt grote aantallen moet je echter net de Schelde over, want er is reeds gedurende enige tijd een grotere groep aanwezig op Blokkersdijk, met meer dan 90 exemplaren.

De Kooldries hotspot voor waterwantsen en waterkevers

Tijdens een recent onderzoek van de waterfauna in ons natuurgebied De Kooldries in Brecht werden liefst 29 soorten waterwantsen en waterkevers ontdekt! Een prachtig resultaat, aangezien de natuur in de oude kleiputten van De Kooldries nog niet zo lang geleden sterk te lijden had onder een grote

populatie van de Amerikaanse dwergmeerval, een agressieve visexoot. Onder de waargenomen soorten bevinden zich soorten als dwergbootsmannetje, donkere moerwants, waterscorpioen, poelschaatsenrijder, diksprietwaterroofkever, eirond watertorretje en watertreder.

Zeldzame soorten die er voorkomen, zijn zwart bootsmannetje, gegroefde waterroofkever en waterpieptor. Goed en voldoende water in De Kooldries vormt dan ook een belangrijk aandachtspunt in het nieuwe beheerplan van het natuurgebied.

Ode aan Lode Van Camp

Lode Van Camp, gids in Schoten, ooit voorzitter van de Milieuraad Schoten, gewezen medewerker van heemkundige kring Scot en gewezen terreinbeheerder van 't Asbroek in Schoten is deze

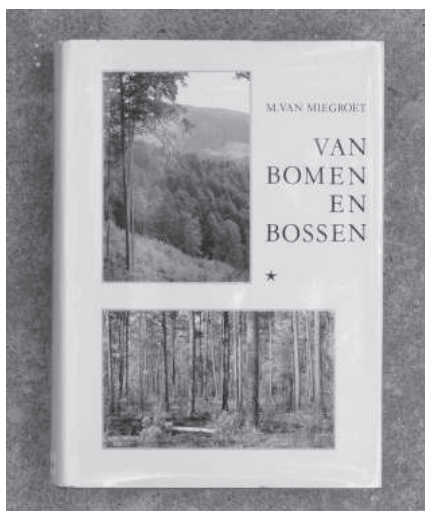
zomer overleden. Natuurpunt wil Lode Van Camp hartelijk danken voor zijn jarenlange inzet.

Wat ooit was, komt nooit meer terug. Daar vocht Lode Van Camp als inwoner van de gemeente Schoten tegen. Een illusie, een droom of een getuigenis? Wat niet weet, wat niet deert. Was dit de houding van onze voorgaanden?

Wie Lode kende, weet dat hij een wandelende encyclopedie was van de gemeente Schoten. Hij hield dan ook een documentatiepakket bij om ú tegen te zeggen. Het Arsenaal, het archief van Schoten verzorgd door Scot, weet er alles van. Natuurpunt Schoten is Lode dankbaar voor zijn archief, ter

beschikking gesteld door zijn familie en heemkundige kring Scot aan Natuurpunt Schoten.

Ook al werd de voorgaande verblijfplaats van Lode op de Horstebaai afgebroken, Lode blijft voor ons altijd verbonden met Natuurpunt.

Info

Voor meer informatie over de onderwerpen in deze rubriek kan je steeds contact opnemen met het Natuur.huis, Steenstraat 25, 2180 Ekeren, tel. 03-541.58.25, e-mail: antwerpennoord@natuurpunt.be of op de natuur.website: www.antwerpennoord.be.

Welkom op de algemene ledenbijeenkomst

26 februari

Tekst: Stefan Versweyveld

Foto's: Rafaël Delaedt

Onze afdeling is het hart van de Natuurpunt-werking in de Noord-Antwerpse regio.

Het is de spil van de beweging, van de werking rond de beheerde natuurgebieden, rond natuurbeleving, -studie en educatie. De afdeling wordt gevormd door mensen zoals jij, die zich betrokken voelen met hun omgeving en ook aan hun (klein)kinderen een boeiende leefomgeving mét natuur willen doorgeven.

We vinden het erg belangrijk dat ook jij je stem kan laten horen én willen we je bedanken voor je steun. Daarom organiseren we op 26 februari onze jaarlijkse algemene ledenbijeenkomst met een gevuld programma!

We starten met de jaarlijkse statutaire Algemene Vergadering, waarop alle leden van Natuurpunt in ons werkingsgebied uitgenodigd zijn. Tijdens enkele korte uiteenzettingen bespreken we de werking en de financiën van onze vereniging. Ideeën en suggesties zijn altijd welkom! Of je kan ook komen luisteren

hoe jouw vereniging werk maakt van het natuurbehoud en het landschapsbeheer in onze regio.

Na het 'serieuze' werk nemen we je mee voor een prachtige voordracht over het Stappersven en de Kalmthoutse Heide. Schitterende beelden laten je proeven van het door Natuurpunt aangekochte en totnogtoe onbekende natuurgebied.

Tenslotte bieden we je tijdens onze ledenbijeenkomst graag een hapje en drankje aan. Na de voordracht over het Stappersven kan je nagenieten van onze gezellige tapas-bar. En uiteraard is dit vooral de gelegenheid voor ontmoeting of een interessante babbel!

Kortom, een unieke avond om kennis te maken met onze vereniging én de vrijwillige en professionele medewerkers in een ongedwongen sfeer. Een absolute aanrader!

Praktisch

De algemene ledenbijeenkomst vindt plaats op **vrijdag 26 februari**. Afspraak in het centrum Muysbroek, Binnenweg 58 in Kapellen. De Binnenweg is een zijstraat van de Hoevensebaan; het centrum ligt recht tegenover het Paterskerkje. Er is parkeergelegenheid aan het centrum. De deuren openen om **19.30 u**, om **20 u** starten we met onze algemene ledenbijeenkomst. Deelname is gratis voor alle leden. Graag vooraf inschrijven. Dat kan bij Iris Buermans in het Natuur.huis, tel. 03-541.58.25, of per e-mail op antwerpennoord@natuurpunt.be. Tot dan!

Vier mee feest in het Muisbroekbos!

28 februari

Tekst: Stefan Versweyveld

Zo'n jaar geleden besliste de stad Antwerpen om het Muisbroekbos

ten noorden van de Ekerse Putten in beheer te geven aan Natuurpunt. Met een oppervlakte van ca. 16 ha vormt het

Muisbroekbos een onderdeel van een veel

ruimer stadsbos- en stadsnatuurgebied, waar ook onze natuurgebieden Bospolder, Ekers Moeras en Oude Landen deel van uitmaken. Inmiddels werd er een beheerplan voor het gebied opgesteld en stippelden we nieuwe wandelpaden uit. Hoog tijd voor een kennismaking met dit nieuwe natuurgebied tijdens onze 'babyborrel' op 28 februari!

Foto: Koen Vanaghtmael.

Ben je nog niet bekend met het Muisbroekbos? Het gebied bestaat uit enkele bosjes, afgewisseld met graslanden op het grondgebied van de stad Antwerpen. Ze zijn gelegen ten noorden van de Bospolder en de Ekerse Putten, grenzend aan het rangeerstation Antwerpen-Noord. Het gebied is zeer makkelijk bereikbaar vanuit het Ekerse dorpscentrum via de Vierkerkenstraat en de voetgangersbrug over de A12 autosnelweg. Samen met de aangrenzende natuurgebieden Ekers Moeras en Bospolder vormt het Muisbroekbos een brok prachtige en toegankelijke natuur van meer dan 100 ha!

We nodigen je graag uit op een exclusieve 'babyborrel' in het Muisbroekbos. Tijdens deze happening kan je kennismaken met het nieuwe natuurgebied. Dat kan tijdens geleide natuurwandelingen, maar je kan het Muisbroekbos ook zelf verkennen. Decathlon, peter van de Bospolder, organiseert zelfs een heuse initiatie nordic walking!

Want in het gehele natuurdomein kan je makkelijk tien kilometer wandelen.

Uiteraard vergeten we ook de inwendige mens niet. Alle aanwezigen bieden we graag een gratis borreltje of een ander drankje aan om te toosten op het

Muisbroekbos! En nadien kan je terecht in ons Natuur.café. Mis deze happening niet!

DECATHLON
ANTWERPEN
SPORTS MEGASTORE

Gratis initiatie nordic walking.

Nordic walking is een manier van wandelen waarmee je spieren van het hele lichaam gebruikt. De combinatie van het gebruik van deze spieren en het wandelen in de natuur zorgt voor een fysieke en mentale ontspanning, ook je uithoudingsvermogen en houding zal verbeteren! Het nieuwe wandelpad in het Muisbroekbos/Bospolder kan je inwandelen samen met Decathlon. Decathlon organiseert die dag immers een initiatie nordic walking. Initiators geven je eerst tekst en uitleg over deze boeiende sport, na de 'les' ga je op pad. Decathlon zorgt voor het nodige materiaal en de

begeleiding, voorzie zelf wel stevige stapschoenen!

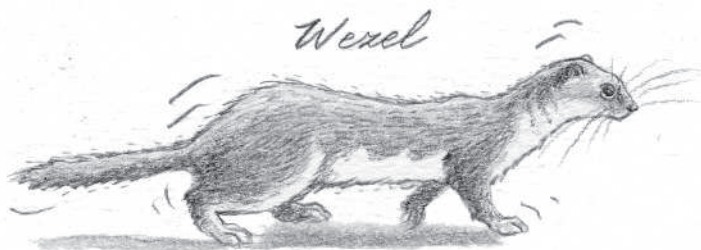
Heb je zin om eens kennis te maken met nordic walking, schrijf je dan snel in want de plaatsen zijn beperkt! Deelnemen kan vanaf 12 jaar. Inschrijven doe je in het Natuur.huis, tel. 03-541.58.25 of antwerpennoord@natuurpunt.be.

Trefpunt: **zondag 28 februari** in het Muisbroekbos over de voetgangersbrug over de A12 (einde Vierkerkenstraat). De feestelijke wandeling en de initiatie starten om **14 u.**

Snor oog in oog met de "stinker" onder de marterachtigen!

Tekst: Mart Pauwels

Tekeningen: Pascale Vantieghem

een halve meter lang worden, zijn staart niet meegerekend.

Gedrag

De bunzing leeft nooit ver van de mensen. Hij is niet graag in grote open vlakten, maar hij is ook niet gek op sombere bossen. Hij kiest voor afwisseling van kleine bosjes, verwilderde hagen en vochtige greppels. Tijdens de winter komt hij zich vaak geluidloos verstoppen in een stal of een schuur, zonder dat ook maar één spoor zijn aanwezigheid verradt.

Eigen terrein

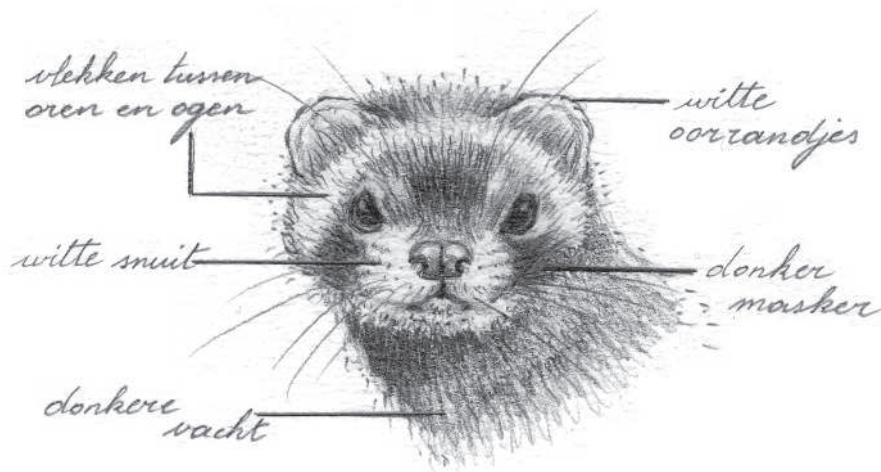
De bunzing doorkruist voortdurend hetzelfde gebied en kent elk hoekje ervan als zijn broekzak. Als hij zich door iets of iemand bedreigd voelt, spuit hij een stinkend vocht uit de stinkklieren aan de staartbasis. Zo ontmoet hij

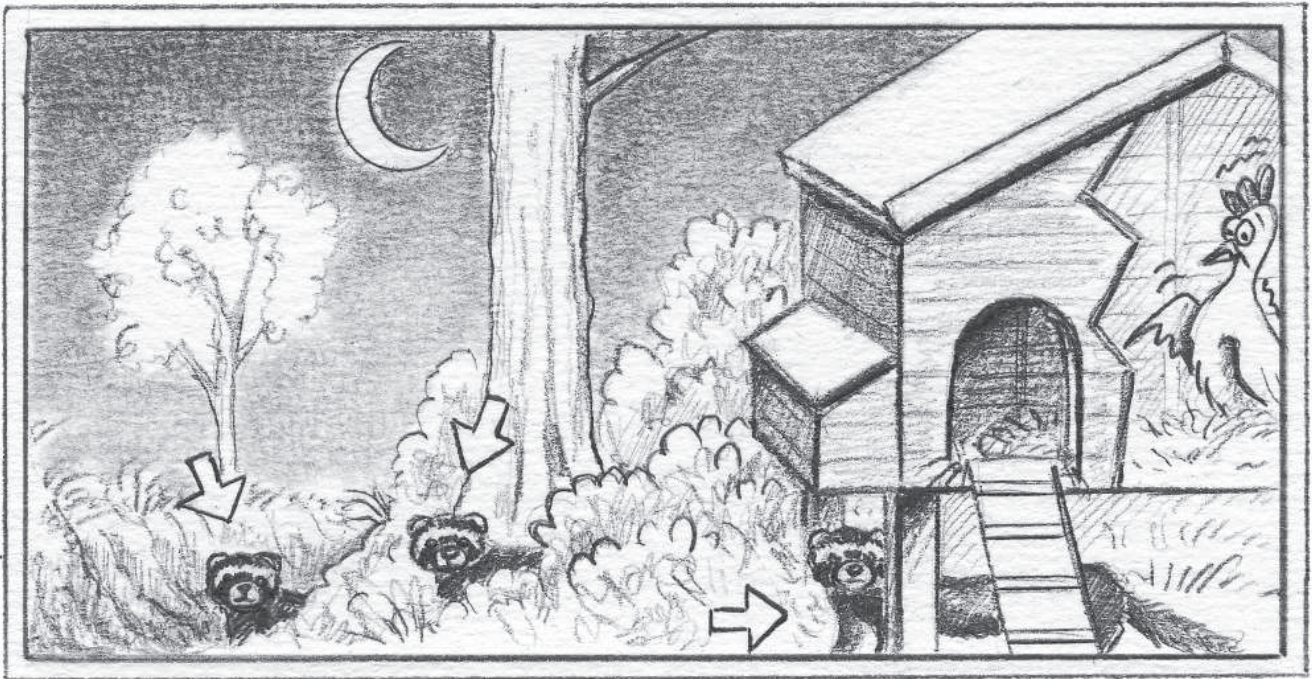

Stiekemer

Volgens wetenschappers behoort de bunzing, samen met de wezel en de hermelijn, tot de kleine wilde roofdieren die het meest voorkomen. Toch heb je veel geluk nodig om hem te zien als hij op jacht gaat. De bunzing leeft alleen en is een echte stiekemer. Hij komt pas 's nachts tevoorschijn. Hij heeft een donkere vacht, met witte oorrandjes, een witte snuit, witte vlekken tussen de

oren en ogen en een donker masker. De flanken zijn lichtgekleurd. Hij kan tot

zelden soortgenoten, iedereen blijft op zijn eigen terrein! Hij wordt ook wel eens de “stinkmarter” genoemd.

Een nietsontziende rover

De bunzing heeft altijd een gezonde honger. Op zijn menu staan muizen, ratten, kikkers en padden. Hij aarzelt niet om grote prooien aan te vallen zoals kippen en konijnen. Hij hanteert verschillende methoden voor het doden van

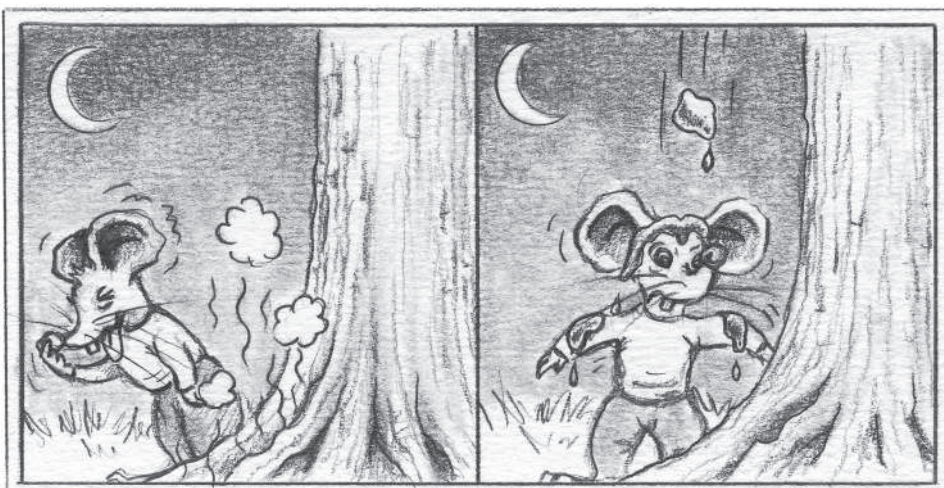
de prooi. Een kikker wordt in de nek gebeten, een muis in de kop, een konijn in de neus en bij een kip wordt de nek eraf gebeten. Gek genoeg begint hij niet meteen te eten. Hij sleept de prooi liever naar een schuilplaats vlakbij en gaat dan weer op jacht. Zo legt hij voorraden aan voor moeilijke dagen.

In het voorjaar vind je wel eens dikke slijmbrokken die “sterrenschot” of “heksensnot” worden genoemd. Vroeger

dacht men dat die uit de lucht kwamen vallen. Maar het zijn de eierstokken met rijpe eitjes van kikkers. Ze zwellen op in de maag van de bunzing en worden weer uitgebraakt.

Voortplanting

Wordt het tijd om een gezinnetje te stichten? Ook dat krijgen we zelden te zien. Het vrouwtje richt een behaaglijk nestje in buiten het bereik van onbescheiden blikken, in een hooiopper, in een konijnenhol of onder een boomstronk. Tijdens een zachte meinacht worden drie tot acht jongen geboren. Ze zullen hun vader nooit kennen. Als de paring afgelopen is, vertrekt hij weer om zijn eenzame leventje verder te zetten. Moeder brengt de jongen alleen groot. Ze brengt hen voedsel en leert hen hoe een bunzing leeft: “grijpen zonder zelf gegrepen te worden”!

[Handwritten signature]

S.O.S. bijen...

Tekst: Saskia Verbaenen & Ivo Wildiers

Er is heel wat gaande rond de massale sterfte van bijen. Hele bijenvolken lijken uit te sterven, zonder dat we de precieze oorzaak weten. En dat niet alleen bij ons, maar wereldwijd. We legden ons oor te luisteren bij bijenspecialist professor Frans Jacobs, die verbonden is aan de Universiteit Gent en er in zijn Informatiecentrum voor Bijenteelt dagelijks het nijvere bijenvolkje bestudeert.

De gewone honingbij. Foto: Jan Helsen, FFFS.

Professor, hebben we echt reden om ongerust te zijn?

Ja en nee. Bijen kennen altijd seizoensgebonden ups en downs in hun aantal, en er kunnen heel wat redenen zijn die tijdens een bepaalde periode voor meer of minder sterfte zorgen. Om een goed beeld te krijgen, is een betrouwbare registratie nodig die over meerdere jaren loopt. Daar zijn we nu al een hele tijd intensief mee bezig.

Hebt u er al enig zicht op waar het probleem precies zit?

Er is overduidelijk een wereldwijd probleem met de bijen, los van ecologische omstandigheden, klimaat, ... Daarom is de hoofdboosdoener volgens mij toch een ziekteverwekker. Zo heb je de varroamijt die de huid van bijen doorprijkt en virussen zo een makkelijke toegang verschaft. Er zijn natuurlijk nog heel wat andere omstandigheden die een grote invloed hebben op hun overlevingskansen.

Over welke omstandigheden gaat het dan vooral? En wat kan er concreet gebeuren om de overlevingskansen van bijen te verhogen?

In België is de belangrijkste oorzaak de teloorgang van de

biodiversiteit. Zeker de monocultuur in de landbouw speelt hier een grote rol. Er staan geen bloemen meer op de velden, met alle gevolgen van dien voor de voeding van de bijen. Bijen hebben een actieradius van drie kilometer, daarbinnen moeten ze hun voedsel kunnen vinden. Het zou al veel oplossen als alle randen van akkers van bloemen voorzien waren, of als een bepaald percentage van het land werd voorbehouden voor bloemen. Dit zou eigenlijk één van de beste maatregelen zijn. Daarnaast kunnen corridors met wildgroei tussen de velden dienst doen als voedselbron voor bijen. Die zijn ook nuttig voor fazanten, patrijzen en ander wild. Sommige overheden houden bij hun aanplantingen nu al rekening met de bijen: ze planten honinggevend gewassen aan, zoals acacia of linde. Een heel goed initiatief, dat zeker gevolgd mag worden! Het is natuurlijk heel belangrijk dat we ook daarbij het evenwicht niet uit het oog verliezen. Het kan niet de bedoeling zijn dat maatregelen ten gunste van de bijen op hun beurt andere insecten, planten of bloemen gaan benadelen. Tussen natuurbeheerders en imkers is in dat opzicht soms sprake van een

spanningsveld wat hun belangen en zienswijze betreft. Een debat hier rond zou zeker zinvol zijn.

Wat denkt u ervan om het publiek bij het lot van de bijen te betrekken?

Mensen zijn vaak veel te sterk vervreemd geraakt van de natuur. Een boeiende kennismaking met bijen heeft zeker nut. Iedereen kan in de tuin bijvoorbeeld ook honinggevend bloemen zaaien.

Welke rol spelen pesticiden in het hele verhaal?

Pesticiden kunnen een doorslaggevende rol spelen bij bijen die al verzwakt zijn. Ik heb altijd mee op de barricaden gestaan tegen het onverantwoorde gebruik van pesticiden, maar ik moet toegeven dat er op dat gebied heel wat inspanningen worden geleverd. Er zijn ook wettelijke normen: zo mag er niet gespoten worden als gewas in bloei staat. De ecologische landbouw begint stilletjes aan meer zijn intrede te doen en er zijn nieuwe technologische ontwikkelingen. Maar waakzaamheid, tests en onderzoek blijven natuurlijk nodig! Er is nog wel heel wat werk nodig rond het ecologische bewustzijn van particulieren. Heel wat tuintjes worden nog

lustig besproeid op een niet al te milieuvriendelijke manier, en veel kleintjes hebben samen ook een grote invloed...

Bijen zijn kleine en op het eerste zicht fragiele diertjes, maar ze zijn wel heel belangrijk. Zo is er bijvoorbeeld de fruitoogst... Is er al sprake van bestuivingsproblemen?

Dat niet echt, maar dat komt vooral omdat we zoveel bijen kunnen kweken als we willen. Als er ergens een bestuivingsprobleem is, worden kasten aangevoerd met bijen die ter plekke hun werk doen en dan weer worden weggehaald. Zo worden bijenvolken verhandeld, een echte business eigenlijk. Maar er is wel degelijk een probleem

met de gezondheid van de bijen. Bijen hebben niet enkel ecologische waarde. Ze leveren in verhouding tot hun grootte een gigantische biomassa en spelen door de bestuiving en de talloze tonnen honing een grote rol in de economie en de voedselvoorziening. Het is van levensbelang om er voor te zorgen dat we de toegenomen bijensterfte opvangen en bijenvolken bijkweken. Om het belang van bijen te illustreren: appelbomen produceren dankzij de bestuiving wereldwijd zo'n 56 miljoen ton appels per jaar. Op dezelfde manier groeien jaarlijks 66 miljoen ton sinaasappelen en 13,5 miljoen ton olijven. Als je de volledige oogst aan groenten en

Natuur.ruimte ging praten met professor Frans Jacobs. Foto: Informatie-centrum voor Bijenteelt.

Wilde bijen of solitaire bijen

Honingbijen mogen dan bij het grote publiek het best gekend zijn, ook wilde bijen kennen een grotere sterfte. Natuurpunt-medewerker Maarten Jacobs observeert solitaire bijen en zweefvliegen, en stelt dat het de diersoort is die momenteel het sterkst achteruitgaat. Tot nu toe is er weinig onderzoek gebeurd, maar daar komt verandering in. Natuurpunt zal de komende jaren zeker aandacht besteden aan dit probleem. Er zijn een aantal belangrijke verschillen tussen wilde bijen en honingbijen. Van de niet minder dan 360 soorten wilde bijen in België leven enkel hommels en een paar soorten in beperkte mate samen, terwijl honingbijen in een sociale groep leven. Vandaar dat wilde bijen ook vaak solitaire bijen worden genoemd. Net omwille van dat solitaire leven zijn ze minder vatbaar voor varroa. Anderzijds vliegen solitaire bijen meestal maar op één enkele soort, familie of kleur van bloemen, terwijl honingbijen een heel pallet aan bloemen ter beschikking hebben.

Solitaire bijen kunnen zich daardoor minder snel aanpassen en zijn dus kwetsbaarder voor veranderingen in hun milieu zoals de verminderde biodiversiteit. Ze maken hun nest ook niet in bijenkasten, maar in holle stengels, in de grond of in open zand. In onze huidige leefomgeving is er veel te weinig nestgelegenheid door versnipperde natuurgebieden, de monocultuur, een tekort aan bloemen, geasfalteerde wegen en "propere" tuinen. Omdat solitaire bijen op korte afstand van elkaar nestgelegenheid én voedsel moeten kunnen vinden, wordt het nog moeilijker om te overleven. Bloemen zaaien is een goed idee, vindt Maarten Jacobs, ook voor de wilde bijen. Maar, zo voegt hij eraan toe, dat moet wel in overleg gebeuren. Want er moet voldoende oog blijven voor evenwicht en inheemse bloemen- en plantensoorten. Niet zomaar zaaien in het wilde weg, dus! Ook meer aandacht voor nestgelegenheid voor solitaire bijen in particuliere tuinen kan volgens hem een hulp zijn.

fruit bij elkaar neemt, is de bijdrage van de bijen in de voedselproductie op wereldschaal fenomenaal. En dan heb je nog het bijenproduct bij uitstek, de honing. Een miljoen ton per jaar! In delen van de wereld waar een voedseltekort heerst, is honing trouwens heel belangrijk omwille van de voedingswaarde.

Dus bijen zijn onmisbaar? Moeten we hun huidige kwetsbaarheid niet als een signaal zien van onze eigen kwetsbare positie binnen het hele ecosysteem?

Zeker en vast. Ze vormen een fundamentele schakel in het ecosysteem. Als de bestuiving en bijgevolg de biomassa van bijen wegvalt, en dan vooral hun bijdrage aan de oogst, zitten we met een bijzonder ernstig probleem. Wie kan hun werk immers overnemen? Als de bijen verdwijnen, zullen we alleszins voor een heel onaangename verrassing staan...

Moet het probleem van de bijensterfte dan niet eerder op Europees niveau worden aangepakt?

Zeg maar gerust op wereldvlak!

Geschenkenbeurs Oxfam-Wereldwinkels

Natuurpunt en Oxfam-Wereldwinkels gaan samen voor een duurzame wereld. We verwelkomen je dan ook graag op de Geschenkenbeurs van Oxfam-Wereldwinkels op **zaterdag 5 en zondag 6 december**. Nodig alvast je familie, kennissen en vrienden uit om op deze beurs de Natuurpuntstand te bezoeken. Je kan hen misschien meteen overtuigen lid te worden van onze vereniging! Daarenboven zal je aangenaam verrast zijn kennis te kunnen maken met het uitgebreide geschenken-assortiment dat Oxfam-Wereldwinkels heeft. Je kan er de gezellige sfeer opsnuiven met een (h)eerlijk hapje en een drankje! Kom uit je schelp!

De natuur en de eerlijke handel hebben je nodig!

- Natuurpunt Ekeren: Akerzaal van het Ekers Hof, Groot Hagelkruis 6/1, Ekeren, telkens van **10 u** tot **17 u**.
- Natuurpunt Stabroek: Zaal Moorland, Sportweg 1 (achter het gemeentehuis) in Stabroek. Zaterdag van **11 u** tot **21 u**, zondag van **10 u** tot **18 u**.
- Natuurpunt Wuustwezel: parochiecentrum Sinte-Godelievezaal, Achterd'hoven 63 te Wuustwezel. Zaterdag van **10 u** tot **22 u**, zondag van **10 u** tot **17 u**.

Werkdag in de Bospolder

De Bospolder is een prachtig halfopen natuurgebied met

Foto: Marijke Kloeck.

moeras, grasland en bos. Toch moeten we geregeld maaien en het teveel aan opslag verwijderen. Trefpunt op **zaterdag 16 januari**. We starten om **9.30 u** aan de hoofdparking van de Bospolder aan de Noorderlaan. De parking is bereikbaar met de auto via de Noorderlaan. Te voet of met de fiets kan je er ook geraken door de Ekerse Dijk te volgen, die vertrekt op het einde van de Vierkerkenstraat in Schoonbroek-Antwerpen.

Wintergasten op het Groot Buitenschoor

In de wintermaanden overwinteren grote aantallen uit het noorden afkomstige vogels, zoals wintertaling, smient en grauwe gans in de Westerschelde. Andere zoals groenpootruiter en rosse grutto gebruiken het gebied als een rust- en foerageerplaats op trektocht tussen hun overwintering- en overzomeringsgebieden. Voor deze overwintelaars en lange afstandsvliegers – sommigen

vliegen maar liefst 10.000 km – zijn deze gebieden van levensbelang om hun vetreserves te kunnen aanvullen. Hoe belangrijk dit is, bewijst het feit dat zij leven op het ritme van het getij. Hoog water is rusten, laag water is eten. Ongeacht of het licht of donker is. Trefpunt: **zondag 6 december** om **9.30 u**, e-paviljoen BASF (Scheldelaan tegenover ingang 6).

Werkdagen in De Kooldries

Vind jij ook dat we een halt moeten toeroepen aan de achteruitgang van onze natuur en de biodiversiteit? In De Kooldries kan je hieraan daadwerkelijk meehelpen op onze beheerdagen. Aarzel niet en kom mee de handen uit de mouwen steken. Iedereen is van harte welkom, ook kinderen! Trefpunt: op **zaterdagen 12 december, 23 januari, 20 februari** en **6 maart**, ingang reservaat De Kooldries, Boudewijnstraat (ingang langs de Paepestraat achter de Cuveehoeve), Brecht – Sint-Lenaarts vanaf **9 u** tot **14 u**. Voor drank en werkmateriaal wordt gezorgd. Handschoenen, stevig waterdicht schoeisel en eventueel boterhammen zelf meebrengen.

Werkdag in Ekers Moeras

Op **zaterdagen 2 en 30 januari** slaat in Ekeren de moeraskoorts weer toe. We gaan in het Ekers Moeras riet maaien en wilgenopslag verwijderen. Trefpunt om **9.30 u** aan de voetgangersbrug over de A12 (kant domein Muisbroek) op het einde van de Vierkerkenstraat in Schoonbroek-Antwerpen. Kom je later, dan wijzen pijlen je naar de werkplek.

Schorrenborrelwandeling

We nodigen je graag uit om de winterse sfeer te ontdekken in het Groot Buitenschoor op **zondag 3 januari**. Een unieke kans om volop te genieten van een niet alledaags gebied! Deelnemers aan de wandeling worden bovendien verwend met een hartverwarmend drankje. Trefpunt: om **9.30 u** aan het e-paviljoen BASF (Scheldelaan tegenover ingang 6).

Zeezoogdieren in de Voordelta en de Westerschelde

Mensen zijn steeds verwonderd als wij hen vertellen over de zeehonden en bruinvissen die men geregeld in de Westerschelde en de Voordelta kan zien. Gastspreker is Jaap Van der Hiele van EHBZ ZuidWest, die een jarenlange terreinervaring heeft. Hij stelt ons de verschillende zeezoogdieren voor die hier reeds gespot werden en vertelt ons over de prettige en minder prettige ervaringen.

Deelnameprijs leden Natuurpunt en personeel BASF: € 2, niet-leden: € 4. Vooraf in te schrijven (via het Natuur.huis, tel. 03-541.58.25 of de website www.scheldeschorren.be) want het aantal beschikbare plaatsen is beperkt. Trefpunt: **zondag 7 februari, 10 u** aan het e-paviljoen BASF (Scheldelaan tegenover ingang 6).

Achtste WinterWendeWandeling langs de Laarse Beek

De achtste editie van de WWW van Natuurpunt Brasschaat leidt ons langs de bovenloop van één van de mooiste en meest waardevolle beken van Brasschaat, de Laarse Beek. Een deel van de vallei is in 2002 uitgeroepen tot habitatrichtlijngebied, onder andere voor de zeldzame rivierdonderpad, een vissoort die enkel voorkomt in zeer zuurstofrijke en zuivere beken. Wij gaan een kijkje nemen in de bovenloop, waar dit water zijn oorsprong vindt.

Maar zoals gewoonlijk komen ook meer actuele thema's aan bod: de recente aanleg van de oliepijpleiding door het gebied, het groen- en natuurbeheer in de Brasschaatse Golf, de evolutie

Winter... op het eerste gevoel een donkere en troosteloze periode waarin weinig te beleven valt in de natuur. Niets is minder waar. Zolang er geen dikke ijslaag op de dichtgevroren waterplassen gevormd wordt, bieden De Kuifeend en de Grote Kreek een brede staalkaart van allerlei watervogelsoorten. Vooral de wintergasten trekken dan onze aandacht zoals pijlstaarten, smienten, brilduikers, nonnetjes, enz. En wie weet pleistert er een familie kleine zwanen of één of andere zeldzamere soort? Samen gaan we ernaar op zoek op **zondag 24 januari**. Goed of slecht weer... onze kijkhutten houden ons droog!! Trefpunt om **9.30 u** aan het Natuur.huis, Steenstraat 25, Ekeren. Einde voorzien rond 12 u. Zorg voor warme en waterdichte kledij en stevig schoeisel.

rond het eigendom en het beheer van de Antitankgracht, de situatie rond de terreinen van de Burgerbescherming, ...

En naar aloude traditie vieren we midwinter met een warm of koud drankje voor alle deelnemers, waarbij we ook telkens trachten de winterwende en het belang ervan voor de natuur en de mens te verklaren.

De wandeling gaat door op **zondag 20 december** om **13.30 u**. Trefpunt aan de hoek van de Miksebaan en de Kerkedreef (tussen De Inslag, Park De Mik en de OCMW-bossen). Het einde is voorzien rond 17 u. Bij vochtig weer zijn stevige wandelschoenen of laarzen aangeraden.

Wintergasten in overvloed

Foto: Frank Goossens.

Een frisse neus halen in 't Asbroek

Dat kan op **zondag 17 januari**. We gaan proberen om bomen en struiken te herkennen aan hun winterkleed. Trefpunt: ingang van 't Asbroek, Asbroeklaan in Schoten om **10 u**.

Vergeet je lidkaart niet!

Als lid van Natuurpunt word je extra verwend. Niet-leden betalen € 1,00 per persoon voor deelname aan de natuurwandelingen in één van onze natuurgebieden. Natuurpunt-leden en hun gezinnen mogen gratis deelnemen aan al onze activiteiten (tenzij anders vermeld). Je hoeft alleen je lidkaart van Natuurpunt mee te brengen! Voor meer informatie over onze natuuractiviteiten kan je steeds contact opnemen met het Natuur.huis van Natuurpunt Antwerpen Noord, Steenstraat 25, 2180 Ekeren, tel. 03-541.58.25, www.antwerpennoord.be.

Op stap met De Kuifleeuwerik

Daguitstap Vlaamse kust

De Vlaamse kust is meer dan alleen zee, strand en duinen. Op enkele honderden meters achter de zee strekken zich duizenden hectaren polder uit. Eén ervan is de Uitkerkse Polder. 's Winters vormen de natte graslanden een overwinteringsgebied voor duizenden eenden en ganzen, vooral de kleine rietgans. De Uitkerkse Polder is meer dan het bezoeken waard! We bezoeken ook de Baai van Heist. Trefpunt: station Antwerpen-Oost, Plantin en Moretuslei in Borgerhout op **zondag 20 december om 8 u.** Einde voorzien rond 16.30 u.

Daguitstap Strijen en Klein Profijt

Deze plaats in Nederland is vooral bekend voor de overwinterende dwergganzen. We gaan op zoek naar deze soort en nog vele andere wintergasten die op dit moment aanwezig zijn. Trefpunt: kruispunt Driehoek en Ertbrandstraat in Putte-Kapellen op **zaterdag 16 januari om 9 u.**

Vogelexcursie met een bus naar Schouwen-Duiveland

De vogelrijkdom van deze regio is steeds de moeite waard en een trekpleister voor vele vogelkijkers. Iedereen is welkom. In samenwerking met afdeling

Noorderkempen maken we er op **zondag 31 januari** een boeiende dag van en genieten van de vogelrijkdom van deze streek, met bijzondere aandacht voor de migrerende ganzen. De prijs voor deze uitstap is € 15, te storten op het rekeningnr. BE08 1420 6694 8213 van De Kuifleeuwerik. Als er voldoende deelnemers zijn, gaat de uitstap door met de bus, anders met eigen wagens. Trefpunt: **8 u** aan de Markt in Schoten of om 8.30 u aan de Heuvelhal, Kapelstraat, Essen.

Winterwandeling in de Bospolder en grote put

Tijdens de wandeling op **zondag 14 februari** maken we kennis met de Bospolder en de grote put. Vanuit de vogelkijkhutten kunnen we de vogels ongestoord observeren. Ook voor de beginnende vogelkijker is deze tocht aan te raden. Trefpunt: Natuur.huis, Steenstraat 25, Ekeren om **13 u.** Bij slecht weer zijn laarzen aangeraden.

Vogelexcursie naar De Kuifeend en Grote Kreek

Midden in de haven zijn De Kuifeend en de Grote Kreek belangrijke pleister- en doortrekplaatsen voor vele vogelsoorten. Voor de beginnende vogelkijker is dit een uitgelezen mogelijkheid om verschillende vogelsoorten te leren kennen. Trefpunt: Natuur.huis, Steenstraat 25, Ekeren op **zondag 28 februari om 9.30 u.**

Jaarlijkse ledenavond

De jaarlijkse ledenavond vindt plaats op **zaterdag 20 maart** in Ons Huis, Villerslei 128 in Schoten. We beginnen met een aperitief om **17 u.** Om 18 u kunnen we genieten van een lekkere maaltijd en een glaasje wijn. Nadien nemen we de tijd om gezellig na te praten. Vergeet niet op tijd in te schrijven door storting van € 35 op rekeningnr. BE08 1420 6694 8213 van De Kuifleeuwerik vóór 10 maart.

Foto: Rafaël Delaedt.

Meer info

Vergeet niet om voor alle activiteiten telkens picknick (voor activiteiten van een hele dag), drank, kijker en veldgidsen mee te brengen.

Legende:

Activiteit voor het hele gezin

Wandeling

Mogelijkheid tot kostendelend vervoer

Voor alle activiteiten van De Kuifleeuwerik kan je terecht bij Roger Huysmans, tel. 03-324.88.05 of 0485-92.58.53

Opgepast, padden op pad!

Wanneer de temperatuur bij valavond schommelt rond een aangename 7 graden en het zachtjes regent, ontwaakt de pad uit zijn winterslaap. Tijd om van de liefde te proeven! Om een partner te vinden, trekt de pad naar de poel waarin zij of hij ooit zelf werd geboren. Daar komen alle padden uit de buurt samen om voor het nageslacht te zorgen. Spijtig genoeg moet de pad daarvoor over drukke straten en padden zijn bijzonder traag. Bovendien blijven ze af en toe stilzitten om uit te kijken naar soortgenoten. Op die manier worden er jaarlijks duizenden padden doodgereden. Daarom

organiseren we ook dit jaar paddenoverzetacties. Vrijwilligers maken de ingegraven emmertjes leeg en zetten de padden veilig over. Wil je helpen bij de overzetacties? Ben je bereid om één of meer avonden of ochtenden per week deze dieren te helpen? Neem dan zeker contact op met de plaatselijke verantwoordelijken van onze paddenoverzetacties:
Brasschaat: Johan Neegers, tel. 0479-99.54.01, johan.neegers@skynet.be
Brecht: Peter Block, tel. 03-636.41.89, peterblock@hotmail.com.

Riet maaien op het ijs?

Eind 2009 staken we samen met vrijwilligers al de handen uit de mouwen. De gestarte werkzaamheden trachten we vandaag te voltooien. Vooral klein kapwerk, waarbij we de al te opdringerige wilgen te lijf willen gaan, staat op het programma. Bij hevige en aanhoudende vorst maaien we riet op het ijs zoals we dat tijdens de winter 2008-2009 hebben gedaan. Trefpunt op

zondag 7 februari om **9 u** op de parking van De Kuifeend. Van daaruit trekken we samen naar onze werkstek. We maken er samen een leuke dag van. Zorg voor warme en waterdichte kledij, lunch, drank en stevig schoeisel. Om praktische redenen graag vooraf een seintje aan Ludo Benoy: 03-825.45.59 of 0476-43.15.42.

Gemotiveerde vrijwilligers voor De Kuifeend gezocht!

Het uitvoeren van natuurbeheerwerken is essentieel om onze natuurgebieden doelgericht te kunnen beheren. Onze eigen terreinploegen en landbouwers, waarmee we een beheerovereenkomst afsluiten, doen het grote werk zoals maaien, kapwerk, ... De kleinere klussen worden samen met de vele vrijwilligers uitgevoerd. Geïnteresseerden kunnen op

zaterdag 5 december hun steentje bijdragen. Afspraak om **9 u** op de parking van De Kuifeend. Van daaruit trekken we samen naar onze werkstek. Zorg voor warme en waterdichte kledij, lunch, drank en stevig schoeisel. Om praktische redenen graag vooraf een seintje aan Ludo Benoy: 03-825.45.59 of 0476-43.15.42.

Dag van de Pad

Wist je dat er in Vlaanderen liefst 15 soorten amfibieën voorkomen? De best gekende en meest verspreide soorten zijn ongetwijfeld de groene en de bruine kikker, de gewone pad en de alpenwatersalamander. Daarbuiten komen in Vlaanderen ook nog de heikikker, poelkikker, meerkikker, vinpootsalamander, kleine watersalamander, vuursalamander, rugstreepad, knoflookpad en vroedmeesterpad van nature voor. Ook de Europees beschermde kamsalamander en de zeer zeldzame boomkikker komen nog op enkele plaatsen in Vlaanderen voor. Amfibieën verblijven maar een gedeelte van het jaar in water. In de voortplantingstijd is water cruciaal. De rest van het jaar leiden ze op het land een onopvallend bestaan verstopt tussen het gras en de afgevalen bladeren of tijdens de winter onder de grond, beschermd tegen de koude. Amfibieën verkiezen open poelen om zich voort te planten. Deze kleine waterpartijen warmen snel op in het voorjaar. De ideale amfibieënpool is vrij van vis – want die eet immers de larven op – en bevindt zich in een kleinschalig landschap. Dit en nog veel meer kom je te weten op de Dag van de Pad op **zaterdag 23 januari**. Trefpunt om **10 u** aan de Miksebaan ter hoogte van ingang Park De Mik.

Alpenwatersalamander.
Foto: Mia De Witte, FFFS.

Eerste aalscholvers op het nest in De Kuifeend

De dagen worden weer langer! Het blijft dan ook niet stil in de natuur. Rond deze tijd van het jaar kunnen we de eerste aalscholvers op het nest observeren. Vanaf einde januari starten de eerste broedparen met

de constructie van hun nest en worden de eerste eieren gelegd. Maar er gebeurt heel wat meer in deze tijd van het jaar. De meeste wintergasten zijn nog aanwezig en, wie weet, misschien neem je wel een een supervroege

zomergast waar? Trefpunt op **zondag 21 februari** om **9.30 u** aan het Natuur.huis, Steenstraat 25, Ekeren. Einde voorzien rond 12 u. Zorg voor warme en waterdichte kledij en stevig schoeisel.

Fototentoonstelling Fauna Flora Fotoclub Schoten

In de barre wintermaanden kan je ook binnen van de natuur gaan genieten. De Fauna Flora Fotoclub Schoten, waarvan de leden dit ledenblad ook van heel wat prachtige natuurfoto's

voorzien, houdt op **zaterdag 30 en zondag 31 januari** opnieuw haar jaarlijkse tentoonstelling in het Kasteel van Schoten. Doorlopend zijn er natuurfoto's te bekijken, van natuur-in-je-buurt tot

natuur-ver-weg. Op verschillende tijdstippen zijn er digitale projecties. De toegang is gratis. Iedereen is welkom tussen **13 u en 19 u**. Meer info op www.fffs.be en info@fffs.be.

Koude neuzen, warme soep en veel plezier...

De Ruige Heide is één van de laatste restanten van een groot, aaneengesloten heide- en stuifzandengebied dat zich in de voorbije eeuwen uitstreckte tussen de Scheldepolders en Putte. Sinds de eerste beheerdag, inmiddels al meer dan vijf jaar geleden, spendeerden vrijwilligers vele uren in de Ruige Heide. Op **zaterdag 20 februari** kan jij ook

je steentje bijdragen om dit prachtige heideterrein nog mooier en waardevoller te maken! Iedereen is van harte welkom vanaf **9.30 u** aan het kruispunt van de Kalmthoutse Baan en de Ruige Heide (baan parallel met A12) in Zandvliet. Wij zorgen 's middags alvast voor een lekkere kom warme soep.

Foto: Guy Leys.

Cursus zangvogels 2010

rond ongeveer dezelfde periode voor de eerste keer onze nieuwe zomergasten te zien, maar ook en vooral om hun zang opnieuw te horen. Deze wandelingen zullen opnieuw plaatsvinden in de Bospolder op zondagen en de Oude Landen op donderdagen, maar nieuw dit jaar is dat er eveneens wandelingen georganiseerd zullen worden in het Mastenbos op zaterdagen. Deze wandelingen starten telkens om 8 u en lopen van het vroege voorjaar tot begin juni, wanneer de laatste zomergasten arriveren. Omdat de wandelingen in verschillende biotopen plaatsvinden, kunnen we je op een rustige manier min of meer alle algemene zangvogels van Vlaanderen aanleren. Interesse?

Je kan met vragen of voor inschrijving terecht op voelwerkgroep@antwerpennoord.be of voor meer informatie een kijkje nemen op www.antwerpennoord.be/voelwerkgroep onder de rubriek cursussen. De cursussen zullen doorgaan op volgende dagen:

- Oude Landen: **donderdag 4 en 18 maart, 1 en 15 april, 6, 13 en 27 mei en 10 juni.**
- Bospolder: **zondagen 14 en 28 maart, 11 en 25 april, 9 en 23 mei en 6 juni.**
- Mastenbos: **zaterdag 6 en 20 maart, 3 en 17 april, 8 en 22 mei en 5 juni.**

Kleine karekiet. Foto: Jan Helsen, FFfs.

Elk voorjaar genieten vogelkijkers met volle teugen van de aankomst van onze zangvogels uit Zuid-Europa en Afrika of van de standvogels die ook opnieuw alle registers opentrekken. Het is een verbazend schouwspel om telkens

Week van de vrijwilliger en Het Rood

Op **zaterdag 6 maart** geven we de aftrap van de voorjaarbeheerwerken in Het Rood. Tevens zetten we die dag iedereen die komt meehelpen extra in het zonnetje omdat het net dan de week van de vrijwilliger is en we dat niet ongemerkt voorbij willen laten gaan. Iedereen die erbij wil zijn, is meer dan welkom. Jij bepaalt zelf hoeveel uren je wil meehelpen. Rood is een kleur die snel de aandacht trekt. Het Rood is een natuurgebied dat meer dan onze speciale aandacht verdient.

Het bestrijden van de Amerikaanse vogelkers in Het Rood gaat onvermoeibaar door. Wij rekenen op jou. Wij garanderen een prettige werksfeer, extra lichaamsbeweging, een hapje en een drankje. Meer moet dat niet zijn. Word ook jij vrijwilliger in Het Rood? Trefpunt: ingang centrale dreef, Streepstraat, Kapellen vanaf **9.30 u.** Pijlen wijzen de weg mocht je later komen!

Natuur in Het Wijtschot

Het Wijtschot, waar dieren en planten zich thuis voelen, en ook de Schotenaren zelf. Het gebied ligt in het uiterste zuiden van de gemeente en is een merkwaardig stukje natuur. Op **zondag 31 januari** wandelen we door het natuurgebied en toetsen we de recente ontwikkelingen aan onze vooropgestelde doelstellingen. Trefpunt: parking Vier Notelaars, Wijtschotbaan 12, Schoten om **10 u.**

Familiewerkdag 't Asbroek

Op **zaterdag 16 januari** bundelen we onze krachten om het wandelpad vrij te maken en de knoteiken te knotten. Iedereen is welkom, ook de kinderen. Trefpunt om **9.30 u** aan de ingang van 't Asbroek, Asbroeklaan in Schoten.

Knotwilgenactie

Knotwilgen, spiegelend in het water, statig langs een sloot of grenzend aan een weide. Knotbomen zijn als historisch gegeven, als landschappelijk element en als levensgemeenschap voor planten en dieren té waardevol om uit onze streken te verdwijnen. Daarom organiseert Natuurpunt Antwerpen Noord ook deze winter verschillende 'knotacties'. Trefpunt op **zaterdag 9 januari** vanaf **9.30 u** aan de Mariahoeve, Puihoek 78 in Ekeren. Van de Mariahoeve leidt een aarden weg je naar de werkplek. Trefpunt op **zaterdag 23 januari** vanaf **9.30 u** aan het bruggetje ter hoogte van Puihoek 28 in Ekeren.

Foto: Frank Goossens.

HERMANS Johan ADVOCaat

**Jos Craeybeckxlaan nr. 7
2180 Ekeren**

Tel en Fax : 03 541.77.11

appartementen-beheer en behandeling van geschillen; echtscheiding;
huurgeschillen; verkeersongevallen en overtredingen;
consumentenkrediet; beslagzaken en schuldenregeling;
schadevergoeding; burengeschillen; bouwzaken; invorderingen;
verzekeringdossiers; vereffening-verdeling; nalatenschappen;
nazicht contracten; vastgoedcontracten en makelaarsopdrachten

WIST U dat u bij een beweerde snelheidsovertreding en/of andere procedure voor de politierechtbank en zo u een rechtsbijstandsverzekering heeft u steeds bij uw makelaar of verzekeraar kan eisen dat ons gespecialiseerd kantoor aangesteld wordt en u vrije keuze van advocaat heeft?

Kerkuil zoekt woonst

Tekst: Saskia Verbaenen & Ivo Wildiers

De kerkuil kwam eind jaren zeventig op de rode lijst van bedreigde diersoorten in België terecht. De winter van '62-'63 was zo streng dat maar een tiende van de kerkuilen het overleefde. Er zijn echter ook heel wat schadelijke menselijke invloeden. Zo vindt de uil nog maar weinig nestgelegenheid. Traditionele boerenschuren werden vervangen door goed afgesloten opslagplaatsen, de moderne woningbouw laat weinig ruimte voor gaten en de galmgaten in kerken worden vaak afgesloten tegen ongewenst bezoek van wilde duiven.

Deze jonge kerkuil zag het levenslicht in één van de nestkasten en is klaar om geringd te worden.
Foto: Walter Van Ginhoven.

Door het verdwijnen van zijn biotoop zoekt de kerkuil naar muizen in wegbermen, en vliegt daarbij laag over de weg. Hij prijkt dan ook op een twijfelachtige tweede plaats op de lijst van verkeersslachtoffers onder dieren...

Het tij is gekeerd!

Eind jaren '70 waren er nog amper honderd kerkuilen in leven in België. Een aantal natuurliefhebbers zette toen de schouders onder de Kerkuilwerkgroep Vlaanderen. De

Deze nestkast is net geplaatst. Fons en zijn team kijken tevreden toe.
Foto: Walter Van Ginhoven.

werkgroep houdt zich intensief bezig met het plaatsen van nestkasten waarin de kerkuilen ongestoord kunnen broeden. De kerkuil heeft zich hersteld en komt bij ons niet meer voor op de lijst van bedreigde diersoorten. Hij blijft kwetsbaar, maar vormt wél het levende bewijs dat natuurbeheer wel degelijk het verschil kan maken.

Fons, de kerkuilenman

Fons Vervoort is met pensioen en ontfermt zich binnen ons werkingsgebied over de kerkuilen. 2008 was voor Natuurpunt Antwerpen Noord een mooi jaar, met niet minder dan zestien jongen. Op 2009 kijkt Fons echter een beetje minder tevreden terug. "Jammer genoeg een minder goed jaar voor onze kerkuilen," zo vertelt hij, "toch een bewijs dat we eraan moeten blijven werken!" En dat doet hij ook, op zijn typerende bescheiden manier.

Fons, heb je veel nestkasten in de regio Antwerpen-Noord?

Eigenlijk niet, nee. We hebben hier weinig geschikte ruimte. Toch zoeken we naar plaatsen waar hij kan gedijen. In de stad zelf is dat niet echt mogelijk: je hebt op zijn minst genoeg groene ruimte en voedsel in de omgeving nodig. In Brasschaat en Kapellen heb je wel groen, maar daar is dan weer veel concurrentie van bosuilen. Toch hebben we ook daar nestkasten en broedgevallen, net zoals in Schoten trouwens. Berendrecht, Stabroek en Zandvliet zijn hier eigenlijk de meest geschikte biotopen voor de kerkuil, met nog voldoende boerderijen en akkers.

Werk je binnen Natuurpunt samen met de Kerkuilwerkgroep Vlaanderen?

We zijn met Natuurpunt Antwerpen Noord voor het eerst rond de kerkuil beginnen werken in '96. Er verscheen een artikel waarop we veel reacties kregen voor het plaatsen van uilenkasten. Toen is de bal dus aan het rollen gegaan... In '98 zijn we dan voor het eerst in contact gekomen met de Kerkuilwerkgroep. Ik ben

coördinator van een regio die samenvalt met het werkingsgebied van Natuurpunt Antwerpen Noord, maar dan zonder Brecht en Wuustwezel. Die horen bij een andere regio van de Kerkuilwerkgroep Vlaanderen en hebben een eigen plaatselijke coördinator.

Wat houdt je werk concreet in?

Ik plaats vooral nestkasten. Ik heb een vast team, want het is soms een hele klus, dat kan je niet alleen doen. (Hij toont ons trots krantenfoto's waarop hij met zijn team een nestkast hangt bovenin een kerk, een indrukwekkende onderneming.) De nestkasten controleren doe ik maar twee maal per jaar, een keer in juni of juli en een keer in oktober, want de uilen mogen niet te veel verstoord worden. Voor één juni mag je niet controleren. Ik mis liever een vroeg broedgeval dan dat ik een nest zou verstoren, waardoor de ouders hun jongen in de steek laten! Als je een broedgeval mist, kan je wel uit het aantal braakballen en zo opmaken dat er jongen waren. De plaats van de nestkasten houden we geheim. Niet alleen omdat te veel kijkklustigen de rust van de uilen verstoren, maar ook omdat er jammer genoeg nog steeds in kerkuilen wordt gehandeld.

Fons balanceert op een steunbalk om de nestkast te plaatsen.

Foto: Frank Goossens.

De nestkasten worden zo hoog mogelijk in een kerktoeren of schuur gehangen. Vaak is daar een stelling voor nodig. Foto: Walter Van Ginhoven.

Sommige mensen deinzen er niet voor terug om jongen uit een nest te stelen!

Zoek je nog plaatsen waar je een nestkast kan hangen?

Zeker en vast! Maar er zijn heel wat voorwaarden aan een goede nestplaats verbonden. De omgeving moet geschikt zijn, het lokaal waar de nestbak hangt moet genoeg rust kunnen bieden... We hangen de nestkast achter een opening in het gebouw die hoog genoeg zit. De kast zelf heeft enkel een opening aan de buitenzijde, de uilen kunnen het gebouw dus niet binnen. Zelf zie ik liever dat de uilen ook binnen een ruimte hebben waar ze kunnen rondvliegen, maar dat kan maar zelden. Eigenaars krijgen bij een eerste broedgeval een oorkonde. Ze zijn meestal heel trots op 'hun' kerkuilen! Kerken, schuren en dergelijke zijn de meest voor de hand liggende nestplaatsen, maar soms gebeuren er ook heel verrassende dingen. Zo heeft in Geel de regioverantwoordelijke gaten

geboord in oude, betonnen hoogspanningcabines die niet meer werden gebruikt, en er broeden kerkuilen in! In mijn regio heb ik de laatste tijd een paar nestplaatsen verloren door renovaties aan gebouwen. Jammer, want elke verloren nestkast betekent verloren broedsels, niet alleen nu, maar ook in de toekomst!

Meer info

Wie meer wil weten kan een kijkje nemen op www.antwerpennoord.be/vogelwerkgroep vervolgens klikken op soortbescherming en dan op kerkuilen of op www.kerkuilwerkgroep.be.

Als je denkt onderdak te kunnen bieden aan een broedkoppel kerkuilen, kan je contact opnemen met het Natuur.huis, tel. 03-541.58.25 of antwerpennoord@natuurpunt.be. Fons Vervoort bekijkt dan samen met jou of je inderdaad over een geschikte plaats voor een nestkast beschikt!

Hieronder vind je een chronologisch overzicht van onze activiteiten. De praktische informatie staat bij elke activiteit vermeld tenzij er elders in dit blad meer aandacht aan wordt besteed.

Meer informatie kan je ook bekomen in ons Natuur.huis, Steenstraat 25, 2180 Ekeren, tel. 03-541.58.25, fax 03-541.63.55 of e-mail: antwerpennoord@natuurpunt.be. Voor de meest actuele informatie kan je ook op onze websites terecht: www.antwerpennoord.be en www.scheldeschorren.be.

De meeste activiteiten zijn gratis voor leden (tenzij anders vermeld). Niet-leden betalen € 1 voor activiteiten in onze natuurgebieden. Vergeet dus niet je lidkaart mee te nemen. Veel plezier.

december

- zat 5 9 u, Antwerpen – Oorderen, De Kuifeend, beheerwerken, zie p. 23
- zat 5 10 u, Antwerpen – Ekeren, Oxfam Wereldwinkelbeurs, zie p. 20
- zat 5 10 u, Wuustwezel, Oxfam Wereldwinkelbeurs, zie p. 20
- zat 5 11 u, Stabroek, Oxfam Wereldwinkelbeurs, zie p. 20
- zat 5 12.50 u, Brussel, Klimaat-actiedag, zie p. 11
- zon 6 9.30 u, Antwerpen – Zandvliet, Groot Buitenschoor, wandeling, zie p. 20
- zon 6 10 u, Antwerpen – Ekeren, Oxfam Wereldwinkelbeurs, zie p. 20
- zon 6 10 u, Stabroek, Oxfam Wereldwinkelbeurs, zie p. 20
- zon 6 10 u, Wuustwezel, Oxfam Wereldwinkelbeurs, zie p. 20
- zat 12 9 u, Brecht, De Kooldries, beheerwerken, zie p. 20
- don 17 20 u, Antwerpen – Ekeren, Raad van Bestuur Natuurpunt Antwerpen

Noord, Natuur.huis, vraag de agenda op

- zon 20 8 u, Antwerpen – Borgerhout, uitstap naar de Vlaamse kust, zie p. 22
- zon 20 13.30 u, Brasschaat, WinterWendeWandeling langs de Laarse Beek, zie p. 21

januari

- zat 2 9.30 u, Antwerpen – Ekeren, Ekers Moeras, beheerwerken, zie p. 20
- zon 3 9.30 u, Antwerpen – Zandvliet, Groot Buitenschoor, Schorrenborrelwandeling, zie p. 20
- zat 9 9.30 u, Antwerpen – Ekeren, knotwilgenactie, zie p. 25
- zat 16 9 u, Kapellen, daguitstap naar Strijen en Klein Profijt, zie p. 22
- zat 16 9.30 u, Antwerpen – Schoonbroek, Bospolder, beheerwerken, zie p. 20
- zat 16 9.30 u, Schoten, 't Asbroek, familiewerkdag, zie p. 25
- zon 17 10 u, Schoten, 't Asbroek, wandeling, zie p. 21
- zat 23 9 u, Brecht, De Kooldries, beheerwerken, zie p. 20

- zat 23 9.30 u, Antwerpen – Ekeren, knotwilgenactie, zie p. 25
- zat 23 10 u, Brasschaat, Dag van de Pad, zie p. 23
- zon 24 9.30 u, Antwerpen – Oorderen, De Kuifeend, wandeling, zie p. 21
- don 28 20 u, Antwerpen – Ekeren, Raad van Bestuur, zie don 17 december
- zat 30 9.30 u, Antwerpen – Ekeren, Ekers Moeras, beheerwerken, zie p. 20
- zat 30 13 u, Schoten, foto-tentoonstelling Fauna Flora Fotoclub Schoten, zie p. 24
- zon 31 8 u, Schoten, ganzentocht naar Schouwen-Duiveland, zie p. 22
- zon 31 10 u, Schoten, Het Wijtschot, wandeling, zie p. 25
- zon 31 13 u, Schoten, foto-tentoonstelling Fauna Flora Fotoclub Schoten, zie p. 24

februari

- zat 6 volledige dag, Vogels voeren en beloeren, info Natuur.huis
- zon 7 volledige dag, Vogels voeren en beloeren, info Natuur.huis

- zon 7 9 u, Antwerpen – Oorderen, De Kuifeend, beheerwerken, zie p. 23
- zon 7 10 u, Antwerpen – Zandvliet, voordracht “Zeezoogdieren in de Voordelta en de Westerschelde”, zie p. 21
- zon 7 14 u, Stabroek, Ravenhof, Glühweinwandeling, zie p. 32
- zon 14 13 u, Antwerpen – Ekeren, Bospolder en grote put, winterwandeling, zie p. 22
- zat 20 9 u, Brecht, De Kooldries, beheerwerken, zie p. 20
- zat 20 9.30 u, Antwerpen – Zandvliet, Ruige Heide, beheerwerken, zie p. 24
- zon 21 9.30 u, Antwerpen – Oorderen, De Kuifeend, aalscholverwandeling, zie p. 24
- don 25 20 u, Antwerpen – Ekeren, Raad van Bestuur, zie don 17 december
- vrij 26 19.30 u, Kapellen, algemene ledenbijeenkomst Natuurpunt Antwerpen Noord, zie p. 14
- zon 28 9.30 u, Antwerpen – Oorderen, De Kuifeend, vogelexcursie, zie p. 22
- zon 28 9.30 u, Antwerpen – Schoonbroek, opening Muisbroekbos, zie p. 15

maart

- don 4 8 u, Antwerpen – Ekeren, Oude Landen, zangvogelcursus, zie p. 24
- zat 6 8 u, Kapellen, Mastenbos, zangvogelcursus, zie p. 24
- zat 6 9 u, Brecht, De Kooldries, beheerwerken, zie p. 20

- zat 6 9.30 u, Kapellen, Het Rood, beheerwerken, zie p. 25
- zon 7 9.30 u, Antwerpen – Zandvliet, schorrenwandeling, info Natuur.huis
- zon 7 9.30 u, Antwerpen – Oorderen, De Kuifeend, wandeling, info Natuur.huis

- zon 14 8 u, Antwerpen – Schoonbroek, Bospolder, zangvogelcursus, zie p. 24
- zon 14 9.30 u, Brecht, De Kooldries, starthappening openstelling Kooldries – Hoofsweer, info Natuur.huis

De Bynnex-kijkers van Natuurpunt

10%
korting voor leden
van Natuurpunt

Oog in oog
Beleef de natuur
vanop de eerste rij

Bynnex Andes 8 x 42
niet-ledenprijs: 197 euro
(incl. BTW)

Bynnex Everest 10 x 42
niet-ledenprijs: 275 euro
(incl. BTW)

Verkooppunten

Natuurpunt-winkel Antwerpen Noord
Steenstraat 25 • 2180 Ekeren
03-541 58 25 • antwerpennoord@natuurpunt.be

Natuurpunt-winkel
Stationstraat 40 • 2800 Mechelen • 015-43 16 88
www.natuurpunt.be/winkel • winkel@natuurpunt.be

natuurpunt
natuur voor iedereen

Natuur.huis, Natuur.documentatiecentrum en Natuur.winkel

Steenstraat 25, 2180 Ekeren, tel. 03-541.58.25, fax 03-541.63.55

e-mail: antwerpennoord@natuurpunt.be

website: www.antwerpennoord.be

Van maandag tot en met vrijdag open van 10 tot 17 u.

BTW-nummer: BE 0429 415 832.

Contactpersonen

Bospolder: Stefan Versweyvel (03-645.94.10) en Marc Smolders (03-542.05.71)

De Kooldries: Rudi Bosschaerts (03-636.38.62)

De Kuifeend/Grote Kreek: Ludo Benoy (03-825.45.59)

Ekers Moeras: Willy Ibens (03-651.99.59)

Fort van Brasschaat: Filip Borms (0473-91.90.51) en Willy Ibens (03-651.99.59)

Galgesechoor/Groot Buitenschoor: Eddy Rottiers (03-775.00.22), Koen

Vanagtmael (03-541.60.04) en Frank Wagemans (03-651.44.67)

Het Rood: Paul Osterrieth (03-237.08.11) en Johan Vandewalle (0497-44.67.66)

Het Wijtschot: Leo Claessens (03-646.94.81) en Rafaël Delaet (03-658.92.24)

Hoekse Beemden: Freddy Heye (03-636.00.41)

Huzarenberg: Harry Van der Horst (03-568.15.78)

Opstalvalleigebied: Guy Leys (03-569.00.38)

Oude Landen: Willy Ibens (03-651.99.59), Guy Leys (03-569.00.38) en Fons

Vervoort (03-647.18.70)

Ruige Heide: Guy Leys (03-569.00.38)

Schans van Smoutakker: André D'Hoine (03-664.02.42)

't Asbroek: Hugo Koens (03-658.01.09)

Werking Beleid: Johan Vandewalle (0497-44.67.66)

Werking Kerkuilen: Fons Vervoort (03-647.18.70)

Werking Kuifleeuwerik: Roger Huysmans (03-324.88.05)

Werking Natuur- en Milieueducatie: Annie De Koninck (03-664.92.36)

Werking Vleermuizen: Filip Borms (0473-91.90.51)

Werking Vogels: Bram Vogels (0496-44.77.93)

Werking Berendrecht, Zandvliet en Lillo: Guy Leys (03-569.00.38)

Werking Brasschaat: Johan Neegers (03-653.22.03)

Werking Brecht: Freddy Heye (03-636.00.41)

Werking Ekeren: Rit Van Damme (03-248.12.65)

Werking Kapellen: Marie-Paule Schelfout (03-665.11.01)

Werking Schoten: Hugo Koens (03-658.01.09)

Werking Stabroek: Harry Van der Horst (03-568.15.78)

Werking Wuustwezel: Marc Vanbrabant (03-669.88.07)

Natuurpunt Antwerpen Noord is een regionale afdeling van Natuurpunt, vereniging voor natuur en landschap in Vlaanderen. Dat betekent deel uitmaken van een grote vereniging met meer dan 87.000 gezinnen die in Vlaanderen meer dan 18.000 ha natuurgebied beheert.

Lid worden

Lidgeld per gezin: € 24. Te storten op rekeningnr. BE77 2200 3405 7342 met vermelding van je huidig lidnummer of voor nieuwe leden met vermelding van je naam en adres. Je ontvangt dan zowel **Natuur.blad** als **Natuur.ruimte**. Bovendien krijg je korting bij aankopen in onze Natuur.winkel. Leden van Natuurpunt uit een ander werkingsgebied kunnen voor € 5 een abonnement op **Natuur.ruimte** nemen. Te storten op rekeningnr. BE77 2200 3405 7342 met vermelding van je lidnummer, naam en adres.

Opvangcentrum voor Vogels en Wilde Dieren

Brasschaat vzw

Floris Verbraekenlei 32

2930 Brasschaat

tel. 0473-48.48.97

e-mail: peeters.m@skynet.be

Giften

Donateurs storten een extra bijdrage bovenop hun lidgeld. Vanaf € 30 per kalenderjaar krijg je een fiscaal attest. Storten op BE56 2930 2120 7588 met vermelding 'project 3797 Antwerpen Noord'.

Natuur.ruimte is het driemaandelijks ledenblad van Natuurpunt Antwerpen Noord.

Werken mee aan dit nummer:

Ludo Benoy, Iris Buermans, Rafaël Delaet, Ilse De Schutter, Hubert Michiels, Mart Pauwels, Kathleen Quick, Dirk Swaenen, Koen Vanagtmael, Johan Vandewalle, Harry Van der Horst, Steven Vanholme, Saskia Verbaenen, Sofie & Stefan Versweyvel, Bram Vogels, Ivo Wildiers.

Illustraties en foto's:

Rafaël Delaet, Mia De Witte, Fauna Flora Fotoclub Schoten (FFFS), foto-archief Natuurpunt Antwerpen Noord, Frank Goossens, Jan Helsen, Informatiecentrum voor Bijenteelt, IPCC, Marijke Kloeck, Iris Lauwaert, Guy Leys, Kathleen Quick, Marc Sloodmaekers, Dirk Swaenen, Koen Vanagtmael, Harry Van der Horst, Walter Van Ginhoven, Pascale Vantieghem, Bram Vogels.

Foto voorpagina:

Het Stappersven in de Kalmthoutse Heide, tegelijk het oudste reservaat en het nieuwste van Natuurpunt.

Foto: Marc Sloodmaekers.

Foto achterpagina:

Wandelen, van de natuur en van een glühwein genieten, het kan allemaal in het Ravenhof.

Foto: Harry Van der Horst.

Opplage: 4.500 exemplaren

Natuurvoedingswinkel
De Groene wijzer

Joris Crikemans en Maria Verbraeken
 Molenweg 18 te Brasschaat Mariaburg

**Gespecialiseerd in
 biologische voedingswaren**

Sterk met biologische
SAPPEN & WIJNEN

Tel 03 664 73 85 Fax 03 605 18 92 Open: Di-Vr 8:30u tot 18u za 9u tot 17u
 zondag en maandag gesloten

www.degroenewijzer.be

Polderbier

Je kan nog steeds ons **Polderbier** verkrijgen in de Natuur.winkel. Een flesje kost € 1,30, een bak Polder is verkrijgbaar aan € 28,50. Ook nog steeds verkrijgbaar is onze geschenkverpakking (een houten bakje met vier flesjes en een glas), te koop aan € 11,20. Alle prijzen zijn inclusief statiegeld.

DECATHLON
 ANTWERPEN
SPORTS MEGASTORE

Motorland is een sterke Europese organisatie van onafhankelijke vakhandelaars in tuingereedschap en tuinmachines die door hun gezamenlijke aankoopkracht topmerken aan concurrentiële prijzen aanbieden, in combinatie met de zekerheid en service eigen aan de vakspecialist.

**De zekerheid van de juiste
 keuze aan de juiste prijs.**

Scherp geprijsde topmerken.

Gespecialiseerd advies.

Service gegarandeerd.

Ook verhuur van tuinmachines.

MOTORLAND VERBEKE **MOTORLAND EYCKERMAN**

UW SPECIALIST IN TUINMACHINES

MOTORLAND EYCKERMAN: Kapelsesteenweg 127 • 2180 Ekeren • Tel.: 03 646 22 88 • Fax: 03 645 43 62 • info@eyckerman.be • www.eyckerman.be
MOTORLAND VERBEKE: Deinsteenweg 59 • 9031 Drongen • Tel.: 0499 20 20 20 • Fax: 03 645 43 62 • info@motorlandverbeke.be • www.motorlandverbeke.be

Glühweinwandeling in het Ravenhof

zondag 7 februari

Op zondag 7 februari nemen we je graag mee op ontdekkingstocht doorheen het prachtige domein Ravenhof in Stabroek. Het afgelopen jaar zijn er heel wat beheerwerken uitgevoerd. Profiteer van deze unieke gelegenheid om van de winter te genieten in dit gevarieerd en uitgestrekt bosgebied. Na de wandeling krijg je een warm drankje aangeboden en kan je enkele vogeltaarten winnen. Een aanrader voor de hele familie.

Trefpunt op zondag 7 februari om 14 u aan de parking van het Ravenhof, Oudbroek in Putte-Stabroek. Laarzen of stevig schoeisel zijn aanbevolen.